

HANS URS VON BALTHASAR

KNJIGA JAGNJETA

O Janezovem Razodetju

*Hans Urs von Balthasar, Das Buch des Lammes. Zur Offenbarung des Johannes, Johannes Verlag Einsiedeln, Freiburg, Neuauflage 2004. © Johannes Verlag Einsiedeln 2017. Z do-
voljenjem prevedel Anton Štrukelj.*

1

Knjiga Jagnjeta

Razodetje

Knjiga se začenja z besedami »Razodetje (apokálipsis) Jezusa Kristusa« (1,1). Tudi če njegovo razodetje prihaja od Očeta in je po angelu in apostolu poslano Cerkvi, je Jezus Kristus hkrati Razodevajoči in v vsem delu Razodeti, kajti knjiga se po pravici imenuje Knjiga Jagnjeta. Kot »Božje Jagnje« bo Jezus stal pred Očetovim prestolom (5,6), bo Edini, ki more odpreti in razložiti knjigo svetovne zgodovine. Kot Zmagovalec od začetka bo izbojeval vse bitke proti zlu do končne zmage, dosežene po Očetu in po njem v Svetem Duhu, do poroke s svojo Cerkvijo, ki dozoreva zanj skozi vse časovne puščave, On bo večni svetilnik Cerkve (21,23).

Zastavljeno je vprašanje, kdo je vreden odpečatiti sedemkrat zapečateni knjigo sveta, a »nihče ne v nebesih ne na zemlji ne pod zemljo ni mogel odpreti knjige ne pogledati vanjo« (5,3). Vsi poskusi vseh svetovnih nazorov, verstev in filozofij spodletijo ob teh pečatih; če more človek na silo odpreti enega od njih, se drugi zaprejo še močneje. To je tako strašno, da videc bruhne v jok zaradi te nemoči sveta, da bi sam sebe pojasnil. »Silno sem jokal, ker se ni našel nihče, ki bi bil vreden, da odpre knjigo in pogleda vanjo« (5,4). A tedaj se zgodi nekaj nepričakovanega: »Jagnje«, ki je živo, a »kakor zaklano«, vzame knjigo iz Božje roke; ves svet se vrže na tla in zadoni »nova pesem«, ki je dotlej še nikdar ni bilo slišati: »Vreden si, da vzameš knjigo in odpreš njene pečate; ker si bilo zaklano in si s svojo krvjo odkupilo Bogu ljudi iz vsakega rodu, jezika, ljudstva in naroda ... Vredno je Jagnje, ki je bilo zaklano,

da prejme oblast in bogastvo, modrost in moč, čast, slavo in hvalo« (5,9.12). To je vodilni motiv celotnega Pisma, ki se ohranja skozi vse njegove epizode, tudi najtemnejše. Zmaga Jagnjeta sega po vsem svetu, je vesoljna, zajema vsa ljudstva. Zato mu »množica, ki je nihče ni mogel prešteti« (7,9), poje hvalnico in zahvalno pesem.

Skrivnost

»Razodetje« vsebuje smisel svetovne zgodovine in s tem stvarstva v celoti, kakor se ta smisel odpira s perspektive Jagnjeta, edino pristojnega. A tega smisla ni mogoče kar tako razbrati, ampak se odpira z dogajanjem celote: najprej z delovanjem Jagnjeta, ker je bilo »zaklano« in je zdaj živo; nato z delovanjem ljudi, ki s svojim ravnanjem smisel tega delovanja sprejemajo kot »zvesto in zanesljivo« (3,14; 19,11; 21,5;22,6) ali pa ga zavračajo (9,20–21). Ker pa vsakemu ostaja svoboda, da se odloči ali za vero ali nevero, ta smisel ni prikazan s tekočim pripovedovanjem tega, kaj »bo prišlo«, ampak v podobah videnj. Te kažejo svetovno dogajanje, ki poteka med nebom in zemljo, v likih, ki se hkrati razodevajo in ostajajo skrivnost.

Bilo bi povsem zgrešeno, če bi hoteli to knjigo brati in razlagati kot pregled nad svetovno zgodovino, ki bi želel opisovati zgodovinski potek. Ko je v dvanajstem poglavju opisano Mesijevo rojstvo, to nikakor ne pomeni, da je bilo vse prejšnje starozavezno, ali da bi mogli različne vidike »poslednjega časa« – nastop zveri, čaše jeze, veliki Babilon, bitka nebeške vojske, tisočletno kraljestvo, uničenje satana – pojmovati kot sledeče si epizode. Nekatere podobe natančneje pojasnjujejo druge; načelno pa so posamezna videnja razodetja, ki prihajajo navpično iz nebes na zemljo, in jih smemo le redko brati v vodoravnem zaporedju.

Videti moramo posebnost resnice vsakega videnja – velika starozavezna videnja Izaija in Ezekiela ali Daniela so pripravljala nanje –, da bi pravilno dojeli njihov hkrati razodevajoči se in skrivnostni smisel. Ta smisel pa ni nič nejasnega, ne ne sestavljajo ga

nedoločeni simboli, ampak je njegova natančnost zelo pomembna. Mere v nebesih in na zemlji se ujemajo. Vidcu je naročeno, naj »izmeri Božje svetišče in oltar in tiste, ki molijo v njem« (11,1), tiste, ki so v nebesih, kakor je rečeno tudi na drugih mestih. Ko eden od angelov s čašo v roki izmeri nebeški Jeruzalem z »zlato trstiko kot merilom«, je izrecno rečeno, da je »človeška mera tudi angelska mera« (21,15–17). Zato so tudi razodeta videnja natančno izmerjena; zagroženo je tistemu, ki kaj odvzame ali doda temu, »kar je zapisano v tej knjigi« (22,18–19). Poslednji razlog za to natančnost med nebesi in zemljo je Sinova dosledna pokorščina Očetu. Samo zato more v evangeliju reči: »Kar dela Oče, dela enako tudi Sin« (Jn 5,19); »ničesar ne delam sam od sebe, jaz delam vedno to, kar je njemu všeč« (Jn 8,28–29). To moramo imeti pred očmi glede vsega, kar je pristna krščanska mistika. Zato bo tudi pri vsaki razlagi Razodetja en del, ki bo zares »očiten« in ga je mogoče razlagati, in drugi del, ki ostaja skrivnosten tudi ob podobah, katerih razlaga bo vedno vprašljiva; ta del nam bo popolnoma razumljiv šele s konca zgodovine. V nadaljevanju se ne bomo zadrževali ob teh ugankah, ampak se bodo držali tega, kar nam Razodevajoči hoče povedati povsem razumljivo in za nas ni le koristno, ampak nujno potrebno za zveličanje. To so stvari, ki naj jih poznamo tako v svoje svarilo kakor v svojo tolažbo, za svojo previdnost kakor za svoje opogumljenje.

A je še drugi razlog, zaradi katerega je v tej knjigi govor o »skrivnosti« (mystérion). Beseda se pojavlja v treh pomenih. Vsa-kokrat gre za to, da razodeto kot tako vsebuje skrivnostno globino, ki se razodene natanko tistemu, ki se odpre njegovi očitnosti. Najprej obstaja »skrivnost Boga« (10,7), ki se »dopolni« v Jezusu Kristusu; to je povedano natanko v trenutku, ko se v Razodetju začenja dejanski poslednji čas z Mesijevim rojstvom. Sem spadajo vsa besedila, v katerih ime Jagnjeta ostaja skrivnostno (»imel je napisano ime, ki ga ne pozna nihče, le on sam« (19,12), a tudi novo ime izvoljenih od Jagnjeta (»dal mu bom novo ime, ki ga ne pozna nihče, razen tistega, kdor ga prejme« (2,17), ker se verujoči »drži mojega imena«, 2,13). Druga skrivnost je skrivnost protibožjega

zla, ponazorjenega v veliki vlačugi Babilon, ki sedi na škrlatno rdeči zveri (»na čelu je imela napisano ime: skrivnost, mysterion«: 17,5.7). To je nasprotno brezno, ki mu brezbožni skušajo izmeriti globino (»spoznati satanove globočine, kakor pravijo«: 2,24), brezno laži, kakor se bo odprlo v satanski Proti-trojici. A beseda *mysterium* se tretjič pojavlja tudi za Cerkev, tam, kjer je govor o »mysteriju sedmih zvezd«, ki jih ima Kristus v roki: to so »angeli«, nebeški zastopniki »sedmerih Cerkva«, ki v svoji organski mnogovrstnosti predstavljajo katoliško Cerkev. V sedmerih poslanicah, ki so namenjene cerkvenim skupnostim, je zelo jasno, naj se same poznajo in merijo edino na temelju nebeškega pogleda in Kristusove sodbe; svojo pravo izpolnitev naj vselej razumejo samo v skrivnostnem izreku Svetega Duha, v zagotovitvi neizmerne obljube. Kristus, vse protikrščansko in Kristusova Cerkev so razodeti v zgodovini, a samo z razsežnostjo skrivnosti.

Videc

Knjiga Jagnjeta je zaupana Gospodovemu učencu Janezu, da jo napiše. Medtem ko se ljubljene učenec v svojem evangeliju in v svojih pismih ne imenuje z imenom, to stori tukaj trikrat: »Jaz, Janez, vaš brat in z vami soudeležen pri stiski, kraljestvu in stanovitnosti z Jezusom« (1,9). »Jaz, Janez, sem tisti, ki je slišal in videl vse to« (22,8). »Janez sedmim Cerkvam« (1,4).

Že na začetku svojega evangelija je označil Jezusa kot »Božje Jagnje, ki odjemlje grehe sveta« (Jn 1,29), in je to dejanje razumel povsem v znamenju Božje ljubezni. Na začetku Razodetja govori o »Jezusu Kristusu, ki nas ljubi in nas je s svojo krvjo odrešil naših grehov« (1,5). V videnjih bo ta ljubezen nekako v oklepaju golega zrenja pokazanega, na nedoločenem kraju, kjer bo sledil dogajanju v nebesih in na zemlji, v objektivnosti, za katero morajo izginiti vsi njegovi osebni občutki in pogledi. A ta objektivnost, zanj samega skrita, je objektivnost ljubezni: najprej med njim in Kristusom, katerega je na začetku ugledal v vsem njegovem veličastvu, nato pa

med njim in Cerkvijo. Saj se je pravkar označil kot »brat in sotripin« preganjanjih kristjanov, ki vztrajajo zaradi kraljestva, in je bil izgnan »zaradi Božje besede in Jezusovega pričevanja (martyrion) na otok, ki se imenuje Patmos« (1,9).

V Razodetju o ljubezni stopa v ospredje resnica ali resničnost ali zanesljivost ali zvestoba. To je evangelist že večkrat poudaril: na desetih mestih je označil Jezusa, njegovo bit, njegovo delovanje in sojenje kot »resnično« ali »resnicoljubno«. V Razodetju to trditev o Jezusu večkrat ponovi (3,7.14; 6,10; 19.11). Janez na višku svojega evangelija, ob prebodenju Srca, slovesno izpričuje: »Tisti, ki je videl, je pričeval. On ve, da je njegovo pričevanje resnično. To se je zgodilo, da se je izpolnilo Pismo ... «Gledali bodo vanj, ki so ga prebodli» (Jn 19,35–37). Vidcu pa je naročeno: »Zapiši: To so resnične Božje besede« (19,9); »Zapiši, kajti te besede so zanesljive in resnične« (21,5). In še enkrat: »Te besede so zanesljive in resnične« (22,6).

Za Janeza je značilno še tole. Vse Jezusove spodbude njegovim učencem v evangeliju in Janezove v njegovih pismih je mogoče povzeti s stalno ponavljajočo se besedo »ostati«. »Ostanite v moji ljubezni« (15,9); vzor za to ostajanje v Jezusovi ljubezni je njegovo ostajanje v Očetovi ljubezni in njegovem naročilu: v evangeliju se ta beseda »manein« pojavi 36-krat, v pismih 26 krat. V Razodetju temu ustreza beseda »stanovitnosti« (hypomoné, pravzaprav neomajno obstati kljub vsem skušnjavam in težavam in zapeljevanju). Premalo je, če bi jo prevedli zgolj s »potrpljenjem«, ker je nasproti zunanjemu videzu dejavno vztrajanje, neomajno dopuščanje, upati si, obnesti se v boju, toda izrecno s pogledom na nekaj prihodnjega, torej previdno čakanje in zato tudi upiranje vsemu, česar ni mogoče pričakovati. Videc govori najprej o svojem »vztrajanju pri Jezusu« (1,9), nato pa Jezus reče občini v Efezu: »Poznam tvojo stanovitnost« (2,2), »stanoviten si in si marsikaj prenesel zaradi mojega imena in se nisi naveličal« (2,3); prav tako Tiatiri: »Vem za tvojo stanovitnost« (2,19), v Filadelfiji: »Ker si ohranil mojo stanovitno besedo, bom tudi jaz tebe obvaroval« (3,10). Nato sledijo, ko je govor o moči zveri, splošne besede: »Tu se obnese stanovitnost

in vera svetih« (13,10). »Tu je potrebna stanovitnost svetih, ki se držijo Božjih zapovedi in vere v Jezusa« (14,12).

Predajanje

Vse Razodetje se dogaja v celi verigi, skoraj v slapu predajanj. Nikakor si ne stojita nasproti samo slika in gledajoči, ampak slike so darila, ki prihajajo z višave in so določena za podarjanje naprej. Darilo je gotovo darilo »Jezusa Kristusa«, a je dano »od Boga«, kakor vse, kar Kristus je in ima. Njegovo darilo prihaja od Očeta, in Bog »ga je po svojem angelu sporočil svojemu služabniku Janezu«. Ta ga ne zadrži zase, ampak vse, kar vidi, »izpriča kot Božjo besedo in kot pričevanje Jezusa Kristusa« tistim v Cerkvi, ki »ga berejo naprej in poslušajo in izpolnjujejo« (1,1–3). Od Očeta prihaja razodetje k Jezusu, od njega gre k angelu glasniku, od tega k vidcu in od vidca k Cerkvi. Če je bil prej govor o resnici in resnicoljubnosti, zdaj vidimo, kakšna je pri Janezu notranja vsebina resnice: je predajanje lastnega, da bi sprejemajoči to last spet podarjali naprej. Nihče nima resnice sam zase, tudi Bog ne. Oče je prvotno resničen in resnicoljuben zato, ker vse svoje, celo svoje božanstvo, izroča Sinu; Sin pa je živa resnica vsega razodetja, ker vse, kar prejme od Očeta po posredovanju angelov, ki so prav v Razodetju tako tesno povezani s Svetim Duhom, da jih skoraj lahko imenujemo oblika njegovega prikazanja, podarja naprej svojemu apostolu, ki je že po svoji označbi (apostólein pomeni poslati) poslan k Cerkvi.

Ali naj rečemo, da se veriga poslanstev konča pri Cerkvi? Samo v smislu, da ji je namenjeno in zaupano razumevanje razodetja; a Cerkev sama naj pred svetom »pričuje« o prejetem, in sicer ne zgolj z besedami, ampak s celotnim bivanjem, tako kakor je bil tudi Jezus »zvesta in zanesljiva priča« (martýs pistós 3,14), zlasti s pričevanjem svoje krvi (1,5). V Razodetju je pričevanje Cerkve pred svetom vedno pričevanje vse do smrti (2,13; 6,9; 11,3.7; 17,6). To pričevanje se zato imenuje preroško (16,6; 19,10), ker z življenjem in smrtjo kaže naprej na prihodnjo javno resnico večnega, vstalega

življenja. Zaradi tega bosta obe glavni priči v 11. poglavju umorjeni v istem mestu, »v katerem je bil križan tudi njun Gospod« (11,8), da bi vstali obenem z njim in bi vpričo svojih sovražnikov odšli v nebesa (11,12). Tako se predajanje ne ustavi pri Cerkvi, ampak se kot dovršeno pričevanje svetu po njem vrača k Bogu.

To poslanstvo mora biti uresničeno, utelešeno, da bi učinkovalo. Jezusa vidimo kot Živega, ki je šel skozi smrt in podzemlje (1,18), bil je celo »zaklan« (5,6). Janez naj zapiše v knjigo, kar je videl, in »pošlje sedmerim Cerkvam« (1,11). A knjigo mora dobesedno spraviti vase, jo »pogoltniti«, pa naj bo v njegovih ustih sladka ali v trebuhu grenka (10,9–10). Samo tako more vnovič prerokovati (10,11).

Kmalu

Že v prvem stavku je navedba »kmalu« (1,1), ponovi se na koncu knjige, kjer je ves vstopni stavek ponovno povzet: »Te besede so zanesljive in resnične. Gospod, Bog preroških duhov, je poslal svojega angela, da bi pokazal svojim služabnikom, kar se mora kmalu zgoditi« (22,6). Celotna knjiga v stalnem priganjanju zahteva pričakovanje skorajšnjega prihoda, ne v kronološkem, časovnem smislu – ta bi stvari samo pozunanjil –, ampak v bivanjskem smislu vere. Hitro se mora Efez spreobrniti, »sicer bom prišel nadte« (2,5), hitro Pergamon, »sicer bom prišel prav kmalu nadte« (2,16), hitro Filadelfija, kajti »glej, pridem kmalu« (3,11), hitro Laodikeja, kajti »glej, stojim pred vrati in trkam« (3,20), Tiatiri je »dano malo časa, da se spreobrne« (2,21). Gre za prihodnost, ki že sega v sedanost, da se v njej že posedanja: »Zapiši,« pravi Kristus vidcu, »kar je in kar se bo zgodilo poslej« (1,19); ali kakor je rečeno že v prvi vrstici in se ponovi na koncu: »kar se mora zgoditi v kratkem času« (1,1; 22,6). Prihodnost se zelo hitro pomika v sedanost: »Glej, pridem kmalu« (22,7.12), »da, pridem kmalu« (22,20). Tudi glede »tretjega gorja«, ki uvaja poslednji čas, ki se začneja z Mesijevim rojstvom, je mogoče reči: »Glej, kmalu pride tretje gorje« (11,14). V Razodetju

je zgolj priganjajoči čas, ki se izteguje k prihodnjemu, tako da duše mučencev vpijejo k Bogu: »Kako dolgo še?« (6,10), in jim je dan značilen odgovor: »naj potrpijo še malo časa, dokler se ne dopolni število njihovih služabnikov in njihovih bratov, ki morajo biti umorjeni kakor oni sami« (6,11). Ta čas, ki priganja k prihodnosti, se bo končal z navzočnostjo »poslednjega časa«: »Ne bo več časa, ampak v dneh, ko se bo oglasil sedmi angel in zatrobil, se bo dopolnila Božja skrivnost, kakor jo je Bog oznanil svojim služabnikom prerokom« (10,6.7). To popolno posedanjenje prihodnosti zremo še znotraj vrste podob, ki prikazujejo neskončno razgibano, neprekinjeno in rodovitno večnost (21,1–22,5). A šele sklepni okvir (22,6–21) nas pomakne nazaj v odtlej še bolj priganjajoči čas: »Duh in nevesta kličeta: Pridi! In kdor posluša, naj zakliče: Pridi! ... Pridi, Gospod Jezus!« (22,17.20). V vrsti podob pa se pomakne naprej tudi urni kazalec: če je Bog (1,4) in Kristus (1,8) tisti, »ki je in ki je bil in ki pride« (4,8), pa bo od donenja sedme trobente naprej Bog označen samo še kot tisti, »ki je in ki je bil«, ker je zdaj »prevzel svojo veliko moč in zakraljeval« (11,7). Odtlej je Bog in njegov Maziljenec »zakraljeval nad svetom« (11,15). »Zdaj je prišlo odrešenje, moč in kraljevanje našega Boga in oblast njegovega Maziljenca« (11,15). O resničnih Božjih besedah dvakrat zadoni mogočni »gégonen«: »Zgodilo se je, dopolnjeno je, dovršeno!« (16,17; 21,6).

2

Žívi, ki je bil mrtev

Videnje poveličanega Kristusa »kakor človeka« se zgodi sicer že v zamaknjenju na Gospodov dan (1,10). Nanaša pa se še povsem na pisma, namenjena njegovi Cerkvi (1,11), zaradi česar se Gospod svojemu učencu še ne prikaže v liku zaklanega, a živega Jagnjeta. Gospod v večnosti drži v roki nebeško resničnost zemeljske skupnosti (kot sedem zvezd). Hkrati pa hodi »med sedmimi zlatimi svečniki«, namreč med »sedmimi cerkvenimi skupnostmi« (2,1; 1,20). S tem pokaže, da njega kot potujočega ni mogoče zadržati in da je v skupnostih navzoč on sam. Vidcu narekuje naročila za vsako skupnost posebej (»napiši in pošlji«: 1,11), in to v takšnem veličastvu, ki ga more videc opisati v podrobnostih (1,13–16). To veličastvo ga tako prevzame, da »se kot mrtev zgrudi k njegovim nogam« (1,17). Veličastni se mora na tleh ležečega dotakniti s krepilno desnico, da bi ga postavil pokonci in mu dal zaslišati, kako se njegov nekdanj zaupni Učenik zdaj imenuje: »Prvi in Poslednji, Žívi. Bil sem mrtev, a glej, živim na veke vekov in imam ključne smrti in kraljestva mrtvih« (1,17–18; 2,8).

Janezu se ni treba dotakniti ran Veličastnega, da bi vedel, da je isti, katerega je videl mrtvega s prebodenim Srcem in živega na veliko noč. Tu mu je razloženo kot večnostno dogajanje: Gospodova mrtvost je njegova resnična in neizbrisna preteklost, in sicer tako zelo, da ima kot Žívi v roki vso oblast nad smrtjo in kraljestvom mrtvih. Če sta na koncu Razodetja »smrt in kraljestvo mrtvih vržena v ognjeno jezero« (20,14), je to v poveličanem Kristusu že vnaprej resničnost.

Resnica, da je bil Kristus mrtev, pa je dejanje njegovega večnega življenja, kajti »nihče mi ne more vzeti življenja, ampak ga jaz dajem prostovoljno« (10,18). To, da je preboden, pa je ven-

darle delo grešnega človeštva: zato mu ne more biti prihranjeno, da to vidi in prizna. Grešno človeštvo mora priti tako daleč, da končno ne toži več nad seboj, ampak nad njim, ki je iz ljubezni dopustil, da mu je to prizadelo. Zato Janez preroških besed (Zah 12,10–14) ne zapiše samo v evangeliju, ko prebodejo Jezusovo Srce (Jn 19,37), ampak še enkrat, ko vsa ljudstva pridejo pred sodbo: »Glej, prihaja na oblakih in videlo ga bo vsako oko, tudi tisti, ki so ga prebodli, in zaradi njega bodo jokali vsi narodi zemlje« (1,7). Označen je kot »Prvi in Poslednji« ali kot »Alfa in Omega« (1,8; 21,6; 22,13), hkrati pa je »počelo Božjega stvarstva« (3,14) in s tem Vsemogočni in Vsevedni, »ki preiskuje obisti in srca« (2,23). Vse to je po Božjem Duhu, ki mu je podeljen. Zato bo imel v liku Jagnjeta »sedem oči: to je sedem Božjih duhov, poslanih po vsej zemlji« (5,6). Besede, ki jih bo on, resnično on in nihče drug, govoril cerkvenim skupnostim, bodo vsakokrat označene kot besede Svetega Duha.

Ker je Kristus počelo stvarstva, se bo v Razodetju izkazoval kot Gospod ustvarjene narave in zgodovine in kot Gospod stare in nove zaveze. V bistvu je ena sama zaveza, najprej sklenjena z Abrahamom, ki prejme obljubo dokončne izpolnitve »v svojem potomstvu« (Gal 3,16). Že Jeremija govori o prihodnji »novi« (Jer 31,31) in »večni zavezi« (Jer 32,40). V nobeni novozavezni knjigi ta enota ne deluje močnejše kakor v Razodetju. Sprva se zdi, da vlada že kar ravnotežje med zavezo pred Kristusom in zavezo po njem: štiriindvajset »starešin« pred Božjim prestolom nedvomno sestavljajo dvanajsteri Izraelovi rodovi in dvanajsteri Gospodovi apostoli skupaj. To je ponovno potrjeno ob zgradbi nebeškega Jeruzalema: na njegovih vratih so napisana »imena dvanajsterih Izraelovih rodov«, medtem ko »obzidje mesta sloni na dvanajsterih temeljnih kamnih, na katerih so napisana dvanajstera imena apostolov« (21,12.14). Jezus je kot Jagnje hkrati »lev iz Judovega rodu« (1 Mz 49,9–10) in »Davidov poganjek« (Iz 11,1), »iz Davidovega rodu« (22,16), obdarovan »z Davidovim ključem, ki odpira in nihče ne zapira, ki zapira in nihče ne odpira« (Iz 22,22). V nebesih so »skrinja zaveze« (11,19), »svetišče šotor« (15,5), oltar z rogovi (9,13),

svetišče (11,1.19; 14,15.17; 15,5.6.8; 16,1.17). Kakor pri Ezekielu je iz nebes vržen ogenj na zemljo (8,5), štiri živa bitja pred prestolom so podobna tistim pri preroku Izaiju, ki pojejo trikrat sveto pesem, tudi tu je svetišče napolnjeno z dimom (15,8), zmagoslavna pesem pred Bogom je hkrati »pesem Božjega služabnika Mojzesa in pesem Jagnjeta« (15,3). Tradicionalen simbol je, da kralj, končno Maziljenec vlada ljudstva »z železno palico« in jih »zdrobi kakor lončene posode« (2,27; 12,5; 19,5; po Ps 2,8–9: »V egiptovskem obredu kronanja in jubilejev je kralj izpričal svojo svetovno oblast s simboličnim razbitjem lončenih posod, ki so nosila imena tujih narodov ... V primerjalnem smislu je v mezopotamskih besedilih pogosto govor o tem, da vladar zdrobi ljudstva ,kot lončeno posodo‘«. H.–J. Kraus, *Psalmen* I, 1961,20).

Tudi tisočletno kraljestvo (20,4–6) je starozavezna podoba za Mesijevo vladanje. Živali imajo svojo predpodobo pri Danielu, podoba vlačuge Babilon je prerokom znana, veliko objokovanje nad njenim padcem ima svoje predpodobe pri Jeremiju in Ezekielu, enako njena vrženost proč v morje (Jer 51,63–64). Končna bitka v (H)Armagedonu povzema kraj velikih starozaveznih bitk: Megido (Kr 5,19), Gog in Magog (20,7) kažeta na Ezekielovega kralja Goga iz Magoga (Ez 38,2). Obe priči, ki nastopita v 11. poglavju, sta opisani po Zah 4, delata Elijeve in Mojzesove čudeže, a ju zaradi tega ni treba enačiti z njima. Tudi krščanske priče so poslane »po dva in dva« (Lk 10,1).

Zdaj ni treba navajati še nadaljnjih starozaveznih predmetov, oseb in prizorov, da bi dokazali ravnotežje zaveze pred Kristusom in po njem ter Kristusovega gospostva nad obema. A biti moramo pozorni na dvoje: najprej, da besedila Stare zaveze niso navedena dobesedno, ampak se nanje le namiguje, kar kaže na to, da vedno že vidimo novozavezno izpolnitev starozavezne obljube – Jagnje je označeno kot »Judov lev«; nato pa tudi, da so na koncu kljub Izraelovemu deležu pri gradnji nebeškega Jeruzalema v njem izginile starozavezne zgradbe: »Svetišča nisem videl v njem, kajti njegovo svetišče je Gospod, Bog, Vsemogočni, in Jagnje ... Božje veličastvo razsvetljuje mesto in njegov svetilnik je Jagnje« (21,22–23).

Gospod zgodovine se zdaj v prvem videnju pokaže, kako je povsem zaposlen s svojo Cerkvijo. Hodi med svetilniki cerkvenih skupnosti, a ni vzvišen nad njimi in ga tudi ne ovirajo, ampak zaskrbljen, da bo moral odstraniti njihove svečnike, če se skupnosti ne spreobrnejo (2,5). Ko iz njegovih ust izhaja dvorezen meč (1,16), je lahko prisiljen, da se bo »z mečem svojih ust« bojeval proti občini (2,16). Gospod veličastva očita Pavlu: »Zakaj me preganjaš?« (Apd 9,4), prav tako se tudi tukaj čuti prizadetega zaradi nezvestobe in mlačnosti svoje Cerkve. Zato ne more začeti z dejanskim razodetjem, z razodetjem božje prestolne dvorane, dokler njegova Cerkev ni očiščena in zedinjena z njim.

3

Spoved cerkvenih skupnosti

Sedmera pisma cerkvenim skupnostim sestavljajo skupaj spoved Cerkev. Gospod spoveduje Cerkev. Vsaka krščanska spoved ima hkrati nekaj neizprosno sodečega in nekaj neskončno milostno opogumljajočega. Tako tudi iz nebes prihajajoče razgaljanje celotnega stanja Cerkve ni povprečno, ampak natančen preiskujoč pogled, ki osvetli vse skrite koticke, kakor se pri spovedi spodobi. Gospod se ne zadovolji s površnim priznanjem grehov v luteranskem smislu. »Čas je, da se začne sodba pri Božji hiši« (1 Pt 4,17). Razišče se celotna hiša; vsaka skupnost se mora podvreči natančni preiskavi. Vsaka se presoja drugače, glede na to, kaj v njej najdejo »oči kakor ognjeni plameni« (1,14; 2,18). In vsaka se presoja po svojih delih.

V Novi zavezi v nobeni knjigi ni tako velikega poudarka in neizprosne govora o »delih«. To spravlja v začudenje mnoge, ki bi to knjigo radi videli predvsem kot knjigo trpljenja in prestajanja satanskih premoči. Petim različnim občestvom je povedano v obraz: »Poznam tvoja dela« (2,2.19; 3,1.8.15), in sicer po njihovi posebni kakovosti. V nekaterih občestvih je upadla skupna raven ljubezni: »Premisli, s kakšne višine si padel« (2,5). Drugi živijo zgolj še »po imenu«, a v resnici so »mrtve«, zato jih Gospod pretresa iz spanja: »Zbudi se in okrepi, kar je še ostalo in je na tem, da umre« (3,1–2). Končno je najbolj žalostna od vseh tista, ki sama sebi laže, da je premožna, bogata in ničesar ne potrebuje, »a se ne zavedaš, da si siromašna, obžalovanja vredna in uboga, slepa in naga« (3,17).

Nato so tiste občine, pri katerih Gospod natančno razlikuje: z nekaterimi rečmi je zadovoljen, »a zoper tebe imam nekaj«, kar je treba takoj odpraviti (2,14–16). Ali pa ugotovi napredek v delih, medtem ko občina v svojem naročju vendar dopušča pohujšanje, za katero morajo krivci pričakovati kazen (2,20–22). Gospod more celo

pohvaliti kakšno občino, a ji tudi razkriti, da ji je milost na stežaj »odprla vrata« (3,8). Pri tem pa ne prezre, da je občina kljub svoji »majhni moči« sodelovala z milostjo (3,8) in bo za to poplačana s posebnim varstvom. Končno lahko obstaja tudi občina, ki se ima v svoji stiski za ubogo in ji Gospod zato prizna, da je v resnici bogata in jo bo v bližnji stiski posebej varoval (2,9–10).

Dela vsake občine so tako zelo upoštevana, da se v Razodetju večkrat ponovi stari izrek v evangeliju in pri Pavlu, da bo pred Božjim sodnim stolom vsakdo sojen po svojih delih (2,23; 20,12.13; 22,12). O mrtvih je rečno, da »gredo njihova dela za njimi« (14,13). To dovolj močno potrjuje, da je v tej knjigi glavna krepost vzdržljivost, stanovitnost sredi laži in zapeljevanja sveta vsekakor ocenjena kot dejansko »delo«. »Poznam tvoja dela, tvoj trud in tvojo stanovitnost« (2,2). »Stanoviten si in si marsikaj prestal zaradi mojega imena in se nisi utrudil« (2,3), »ostani zvest do smrti« (2,10). »Trdno se držiš mojega imena in nisi zatajil vere vame« (2,13). »Poznam tvoja dela: tvojo ljubezen, tvojo vero, tvoje služenje in tvojo stanovitnost« (2,19). Ko pa občina duhovno umira: »Spomni se, s kakšno vnemo si prejel in slišal. Drži se tega in se spreobrne« (3,3). »Ker si ohranil mojo naročilo za stanovitnost, bom tudi jaz obvaroval tebe« (3,10). Delo je tu preprosto odgovor na prejeto, torej živa vera, živa ljubezen.

Strogost teh spovedi je delo Kristusove ljubezni. To izrecno pove zadnjim in najhujšim občinam, ki so že blizu tega, da jih izpljune iz svojih ust: »Svarim in pokorim vse, ki jih ljubim« (3,19) – ta beseda zveni v vsem Svetem pismu (Prig 3,12; 1 Kor 11,32; Heb 12,4–11). Zdaj, pri spovedi, je ta beseda izgovorjena odkrito. Ohraniti jo moramo v srcu tudi za prihodnja videnja, v katerih bo ljubezen ostala prikrita za svarjenjem. Slednje niti v Stari zavezi in še manj v Novi zavezi ne more imeti drugega smisla kot ljubezen.

Obljube Svetega Duha na koncu vsake spovedi to dokazujejo preobilno. Tu so nakopičene vse čudovite besede za nepojmljive milosti, ki jih Bog naklanja zvestim: jedli bodo od drevesa življenja v raju – tokrat ne z neposlušno krajo, ampak kot Kristusov dar. Dobili bodo skrito mano – spet Kristusa samega kot nebeško

hrano. Prejeli bodo novo ime, »ki ga ne pozna nihče, razen tistega, ki ga prejme« (2,17): večno, čisto osebno ime, ki ga Bog prihrani za svoje zveste in vsakega napravlja povsem edinstvenega. Deležni bodo Kristusove kraljevske oblasti, ki jo je on sam prejel od Očeta. Obljuba morske zvezde (2,28) ostaja skrivnostna, tudi če se Kristus sam označuje za »morsko zvezdo«. Razumljivejše je obvarovanje pred drugo smrtjo (2,11), vpis v knjigo življenja, priznanje pred Očetom (3,5), zaznamovanje z Božjim in Jezusovim imenom ter z imenom nebeškega mesta (3,12). Pri tem obdarovanec postane »steber v svetišču mojega Boga« in hkrati prevzame vlogo velikih svetnikov, na katerih življenju in poslanstvu sloni cerkvena zgradba. Nazadnje je obljubljena deležnost pri kraljevanju Sina, ki si sam deli Očetov prestol, in najgloblje občestvo in zedinjenje pri skupnem evharističnem obedu (3,20–21).

4

Odpečatena zgodovina

Zgradba

Obstaja lahko nebeška matematika, od katere je mogoče na zemlji prestreči le drobce, ker je čezmerna. Ti drobci pa vendar v moči svoje notranje logike dovolj razločno kažejo onkraj sebe k nekemu redu, ki za nas ni več pregleden. Zdi se, da je tako tudi pri veliki vrsti videnj apokaliptičnih podob (poglavja 4–20). Stroge vrste številsk sledijo druga drugi, razdeljene ali pregledno ali komaj razumljivo in prekinjene so z vložki, vse do točke, kjer se »prihodnje« spremeni v »tisto, kar je prišlo« – z Mesijevim rojstvom iz žene. S tem se začenja dogajanje poslednjega časa, ki je pokazano samo še s svojih različnih vidikov kakor v prerezih z mnogih strani: popoln spopad med nebese in peklom, poslednje stopnjevanje drugega zoper drugega. Pri tem se vedno predpostavlja, da je Mesija, Jagnje, že zdavnaj zmagalo, kar dokazuje tudi sklepno strmoglavljenje vseh nasprotnih sil v ognjeno jezero.

Ob veličastnem opisu božje prestolne dvorane (4) se začenja odpečatenje zgodovine s tem, da je sedemkrat zapečaten knjiška sveta izročena Jagnjetu (5) in so sedmeri pečati odtrgani drug za drugim. S prvimi štirimi se pojavijo štirje jezdec: štiri je število stvarstva, na njegovih štirih nebesnih straneh stojijo štirje angeli (7,1). Tako bomo štiri jezdece najboljše razumeli kot temeljne sile stvarstva v vsej njegovi stvarnosti. Toda stvarstvo ni zaprto samo vase, v sebi skriva zgodovino človeštva, ki se je odvrnilo od Boga, in človeštva, ki se obrnilo k Bogu; peti in šesti pečat razgrinjata njihovo bridkost: »Doklej?«, sprašujejo trpeči in se bojijo krivci

(6). Ti dvoji pa niso nekritično pomešani med seboj; kazni nad drugimi more nastopiti šele po zaznamovanju prvih (7). Zdaj sledi nekaj nenavadnega in za Razodetje značilnega: sedmi pečat (8,1) ni nadaljevanje dotedanjega, ampak konec, kakor sobota po šestih dnevih stvarjenja (»V nebesih je za kake pol ure nastala tišina« – konec, ki iz sebe odpusti naslednjih sedem (8–11). Zdaj Bog sodi in kaznuje grešni svet. Spet so prvi štirje jezdecji sami zase in vplivajo pretežno na naravo. Trije preostali bodo razglašeni kot »trojno gorje« nad človeštvom (8,13). Prvi dve od tega trojnega »gorja«, torej šesta in sedma kazni zadeneta človeštvo tako zelo, da je v prehudih podobah opisana predvsem muka, lastna grehu, kaznovanje greha samega. Med šesto in sedmo kaznijo je spet vrvicek, ki se tiče bistva in usode pričevanja za vero: najprej je treba pogoltniti Božjo besedo (10), nato je opisana usoda življenja, smrti in vstajenja prič. Šele nato pride sedma kazni, tretje gorje (11,14–15).

Vse, kar sledi do 20. poglavja, je eno samo razkrivanje tretjega gorja, ki je hkrati enoviti in mnogovrstni poslednji čas. Z Mesijevim rojstvom in njegovo odmaknjenostjo k Bogu, s čimer je vržen satan iz nebes na zemljo, z nastankom Cerkve (12,17) se začne poslednji čas, poslednja bitka in končna zmaga. Pri tem je razgrnjena popolna protibožja sila v njenih vidikih. Proti njej se »dopolni Božja jeza« v zadnjih sedmih kaznih (15,1.8). Sedma kazni v skupni enotni podobi razkrije povzetek protibožje sile v »veliki vlačugi Babilon« (17). Njen padec in požig (18) je bil naznanjen že pred njenim nastopom (14,8), nato še enkrat napovedan (18,2) in dokončno zapečaten tako, da je mlinski kamen vržen v morje (18,21). Vse, kar je tu še opisano, osvetljuje samo še skupno končno dogajanje, ki ga Nova zaveza imenuje »poslednji čas«, »poslednji časi«. Ti dogodki so: žetev in trgatve zemlje (14,14–20), veliko žalovanje nad Babilonom, s čimer hkrati propade vse svetno gospostvo in svetno gospodarstvo (18,9–24). Logos s svojimi odrine na poslednjo bitko in porazi nasprotno silo, »tisočletno kraljestvo«, sledi končna sodba (19), medtem posamezni prizori v nebesih, ki pokažejo končno dogajanje (14,1–5.14s.).

Temu sledi (21,1–22,5) pogled na novi Božji svet, v katerem ne prevladuje več število sedem, ampak število dvanajst. Navzoče je bilo že povsod v prejšnjem, kjer je bil govor o Božjih izvoljenih Stare in Nove zaveze, kot $12 + 12 = 24$, kot $12 \times 12 \times 1000 = 144000$. Zdaj določa dolžino, širino in višino svetega mesta: 12000 stadijev, njegovo obzidje meri 144 komolcev.

Odpev (22,6–21) postavlja nazaj na začetek knjige: napovedi v celoti naj ne bodo zapečatene (četudi je pri vsaki govorici nebes skrivnost, ki je ni mogoče sporočiti: 10,4). Napovedi se bodo »kmalu« izpolnile, Duh in nevesta prosita, da bi bilo »kmalu«.

Čas Razodetja je skrivnosten in hkrati natančno določen: »En čas, (dva) časa in polovica časa« (12,14; v skladu z Danielom 7,25; 12,7) ali, kar je isto: 42 mesecev (11,2; 13,5) ali 1260 dni (11,3; 12,6). To je polovica od sedem in tudi čas, ko je bilo nebo zaprto med lakoto v Elijevem času (Lk 4,26; Jak 5,17). To je čas, ki se zdi dvakrat daljši tistim, ki priganjajo h koncu, a bo okrajšan zaradi izvoljenih (Mr 13,20).

Božja prestolna dvorana

Prvo videnje v vrsti videnj o razlagi sveta in zgodovine odmakne vidca v nebesa. »Vrata so se odprla« v Božji svet, ki se v tej prvi podobi razgrinja v veličastni lepoti in miru. Nič še ne kaže na soočenje z zemljo. Božji svet vidimo najprej čisto iz svoje sredine in z ozirom nanjo. Ni še govora o neštetih bitjih, ki obdajajo prestol Nevidnega in mu pojejo. Govor je samo o prestolu in njegovi okolici. Med njima se odigrava večna liturgija: »Češčenje, spoštovanje in služenje«.

Bog, neviden in vendar žareč v svojem veličastvu »kakor kamen jaspis in sardis«, okoli njega »mavrica« sedmih barv in pred njim »sedem svetilk, ki so sedmeri Božji duhovi«, od Očeta izhajajoči Duh sedmerih darov. Sina še ni videti, prikaže se šele v naslednjem prizoru v podobi »zaklanega Jagnjeta« na Očetovem prestolu. Prestol stoji na »nebesnem obloku« kakor steklenem morju »zgornjih voda«, ki kot »kristal« sestavljajo nebesna tla. Vpričo prestola sta

dve vrsti bitij, ki obhajajo liturgijo: štiri živa bitja, ki (kakor pri Ezekielu) povsem pripadajo Božjemu veličastvu, imajo podobo leva, mladega junca, človeka in orla, imajo šest peruti (kakor pri Izaiju) in so »polna oči«, spredaj, zadaj, sredi in zunaj, ter neprenehoma pojejo: »Svet, svet, svet je Gospod, vsemogočni Bog, ki je bil, ki je in ki bo prišel.« Iz njihovega števila štiri je mogoče domnevati, da so tudi prapodobe Božjega stvarstva: kraljevsko najbolj drzno, mladostno najmočnejše, najbolj skrivnostno in bitje, ki uteleša najvišji polet k Bogu. Nato je štiriindvajset starešin, dvanajst iz stare in dvanajst iz nove zaveze, ki sedijo na prestolih, a se ob petju štirih živih bitij vržejo na tla pred Božjim prestolom in častijo ter položijo svoje zlate krone pred prestolom, ker je vse njihovo prestolujoče dostojanstvo Božja milost, zato vzdikajo: »Vreden si, Gospod, naš Bog, da prejmeš čast, slavo in moč, ker si ustvaril vse reči, po tvoji volji so nastale in bile ustvarjene.«

Stvarstvo nenehno oznanja Božje veličastvo in izvoljenci iz zgodovine večno dopolnjujejo češčenje ter priznavajo, da so vsi dosežki sveta sad Božjega delovanja. Liturgija stvarstva in zaveze zvenita popolnoma usklajeno, kakor v 19. psalmu. Skozi vse Razodetje bodo odmevale vedno nove hvalnice, ki kopičijo poveličevanje na poveličevanje enemu in troedinemu Bogu. »Desettisočkrat deset tisoči in tisočkrat tisoči« (5,11) poveljujejo Boga in »vse stvari, ki so na nebu, na zemlji in pod zemljo, na morju, in sploh, vse, kar je v njih, sem slišal prepevati« (5,13).

Nebeška blaženost je na koncu Svetega pisma predstavljena prav v podobi tega liturgičnega poveličevanja in izročanja samega sebe Stvarniku, od katerega vse izhaja in h kateremu se vrača. Ta liturgija pa je eno z blaženostjo – to jasno sledi iz vsega, kar nam je Sveto pismo razodelo o Stvarniku. On je sam v sebi troedina ljubezen, ki izhaja iz njega in se vanj vrača. On je blaženost zato, ker Oče vse svoje božanstvo brez pridržka podarja Sinu, ki se sam v večni evharistični hvaležnosti podarja nazaj Očetu. In to medsebojno podarjanje je eno s sedemkratno žuborečo ljubeznijo Svetega Duha. Sveti Duh – v prekipevajočem izlivanju troedine ljubezni v stvarstvo in zavezo – je povsod sedemkratno navzoč v neskončno se

podarjajočih likih, vedno kot priča in sad in ponavzočenje ljubezni med Očetom in Sinom. Tudi vsa liturgija sveta pred prestolom je blaženost, ker se dogaja v blaženosti Boga, ki se podarja sam sebi, in ker jo odseva in je te blaženosti deležna. Za Janezovim Razodetjem je Janezov evangelij, ki je razkril Boga kot popolno ljubezen. Na to spominja tudi na začetku svoje zadnje knjige: Jezus Kristus »nas ljubi in nas je s svojo krvjo očistil naših grehov in nas napravil za kraljestvo, duhovnike Bogu, svojemu Očetu« (1,5-6).

Samo duhovniki obhajajo liturgijo in »duhovniki za Boga« so po Kristusu izvoljeni za to (5,10). To pa spet pomeni: skupaj s Kristusom po prelitju lastne krvi, kar je po njem edino še veljavno duhovništvo, bodo apokaliptične priče hkrati »Božji in Kristusovi duhovniki« (20,6).

Odprtje knjige

Naslednji prikaz, v katerem se pojavi Jagnje na prestolu in od Boga prejme zapečateno knjigo, da bi jo odprlo, spada k najbolj sijajnim mestom svetovne književnosti. Začne se z »glasnim« vprašanjem »silnega angela«: »Kdo je vreden, da odpre knjigo in odtrga njene pečate?« (5,2). Kdo more razbrati smisel sveta kot narave in kot zgodovine? Katera filozofija more pojasniti začetek, središče in konec celote, te sedemkrat zapečatene skrivnosti? Ob tem vprašanju nastopi neznanska onemелost: »Toda nihče ne v nebesih ne na zemlji ne pod zemljo ni mogel odpreti knjige ne pogledati vanjo.« V to nemočno tišino videc naglas zaihti: »Silno sem jokal, ker se ni našel nihče, ki bi bil vreden.« Ker nihče nima moči (tudi če bi imel pogum), da bi razrešil uganko sveta. Te solze so dragocenejše in razkrijejo več kakor vse suhe oči filozofov in ostalih svetnih modrijanov, ki kakorkoli brkljajo s sedmimi pečati, priporočajo kakšno »pot«, da bi smuknili skozi pečate, ali pa kar zanikajo njihov obstoj ali pa celotno knjigo stvarstva odložijo kot goli privid. Samo en odgovor je na solze zaradi nerazrešljivosti uganke sveta: Jagnje kakor zaklano, kri, ki je bila prelita za rešitev uganke sveta. Krvaveče Jagnje je

»Prvi in Poslednji« (1,18), »začetek Božjega stvarstva« (3,14), »vse obstaja v moči dragocene krvi brezmadežnega in brezgrajnega Jagnjeta, ki je bilo spoznano že pred začetkom sveta« (1 Pet 1,19-20). Ko Jagnje prejme knjigo iz Očetove roke, saj je »Božji Sin« (2,18), ne dobi ničesar novega ali tujega, ampak svojo lastnino. Tako je, kakor poslej poje velika hvalnica: »Vredno si, da vzameš knjigo in odpreš njene pečate, ker si bilo zaklano in si s svojo krvjo odkupilo Bogu ljudi iz vsakega rodu, jezika, ljudstva, naroda« (5,9). In nova pesem stoječih blizu Boga odmeva naprej po vseh tisočkrat tisočih angelskih zborih: »Vredno je Jagnje, ki je bilo zaklano, da prejme oblast in bogastvo, modrost in moč, čast slavo in hvalo« (5,12), dokler končno celotno stvarstvo ne pritegne v hvalnico Bogu in Jagnjetu (5,13). Kajti stvarstvo se zahvaljuje Bogu in Jagnjetu v svojem bivanju, v svojem smislu in v svoji povzdignjenosti nad samo sebe v kraljevsko duhovništvo za Boga (5,10).

Svet

Ko Jagnje začne odpirati pečate, tedaj se najprej razkrije stvarstvo, ne kakor je v Božji zamisli, ampak kakor je samo v sebi, z vsem realizmom, ki ga sodoloča tudi človekova svoboda. Tega realizma ni mogoče skržiti na en sam obrazec. Zato ga štirje jezdec, ki sledijo drug drugemu, razkrivajo na štiri načine. Vsak od njih uteleša en vidik sveta tako močno, da bi človek hotel svet vsakič videti skozi njega. Pa vendar vsi spadajo skupaj in sestavljajo celotno podobo bivanja.

Prvi jezdec na belem konju, oborožen z lokom in zmagoslavnim vencem, odide, »da bi zmagal« (6,2). To je smisel, ki utemeljuje vse bivanje, njegovo pozitivnost, ki je z ničimer ni mogoče uničiti; to je njegova usmerjenost na poslednji smisel, na dokončno zmago, ki predpostavlja boj (nakazan v loku). »Dobro bo v celoti prevladovalo« (Goethe). Človek bi bil lahko v skušnjavi, da bi tega prvega jezdeca primerjal Božji Besedi (Logosu), ki je okrvavljen in prav tako jezdi v bitko (19,11-13). Toda tudi če je prvi jezdec blizu Alfe

in Omege, na njem ni krvi; on je »nedolžnost nastajanja«, protimehaničnost stvarstva kljub vsem breznom, ki se odpirajo pozneje; on je velika pritrditev, ki je skozi vse boje prepričan v dokončno zmago, zato odjezdi že v sijaju zmagovalca. Nobeden od naslednjih jezdecev ne more njegovega bistva postaviti pod vprašaj.

Drugi jezdec sedi na ognjeno rdečem konju in ima v roki velik meč. Pogled kaže onkraj zmage na tisto, kar zmaga predpostavlja, na vojno. Ta vojna je nekaj drugega, ker predpostavlja mir, katerega more »odvzeti z zemlje«, tako da se ljudje »koljejo« med seboj (6,4). Kako globoko v stvarstvo sega to načelo, ki ropa mir? Segaj tja, kjer že živali morijo druga drugo, da morejo živeti druga od druge, segaj tja, kjer vsako živo bitje živi na račun drugih? Ni rečeno, da se Sveto pismo ozira samo na človeški svet. Kri skozi vso zgodovino teče v potokih, od Kajnovnega bratomora naprej. Kraljestvo miru, v katerem »bo volk gostoval pri jagnjetu in bo panter ležal pri kozličku« (Iz 11,6), ostaja utopija nadzgodovinskega mesijanskega kraljestva. In kako bi mogel prvi jezdec zmagati s svojim lokom, če ne bi bilo nobenega poraza?

Tretji jezdec na svojem črnem konju ima v roki tehtnico in njegov glas naznanja: »Merica pšenice po denarju in tri merice ječmena po denarju« (6,6). To je preračunljiva, omejevalna pravičnost, ki končnost zemeljskih dobrin razporeja v skladu s končnostjo kupnih moči. Človeštvo mora shajati s tem, kar mu svet daje. Razen tega včasih obstaja tudi nekakšno preobilje: »Olju in vinu ne škoduj!« je dodano, a to občasno preobilje ne more odpraviti bistvene pičlosti bivanja. Dobrine so končne, tudi nakupovalne možnosti so končne, in navsezadnje je končno vse bivanje, kakor bo dokazal zadnji jezdec.

Četrty jezdec na bledem konju nosi ime »smrt«, in poskrbljeno je, da njegova dokončna narava ne bo pozabljena, saj ga spremlja »hades«, podzemlje, kraljestvo mrtvih (6,8). V Razodetju bosta vedno oba nastopala skupaj. Pride trenutek, ko morata oba skupaj oddati svoje mrtve (20,1) in biti nato skupaj vržena v ognjeno jezero (20,14). Njuna oblast je potemtakem omejena kljub njuni dokončnosti, ker ima Kristus v lasti ključ nad njunim zaklenjenim

območjem (1,18). A zdaj se pojavita kot sklepno počelo svetnega bivanja, ki v sebi povzame prejšnja, ker »jima je dana oblast nad četrtno zemlje« (kolikor je smrt samo četrta oblast nad bivanjem), »da morita z mečem in lakoto in kugo in z divjimi zvermi zemlje«: tu je povzet in dopolnjen ves realizem, ki ga ponazarjajo prvi jezdec z lokom, mečem, tehtnico.

Jeza in sodba

Še trije zadnji pečati se morajo odpreti, da bi svetno število štiri dopolnili v število sedem. To se ne tiče več sveta, ampak dejanske zgodovine človeštva. Ta zgodovina pa postane resnična šele tedaj, ko se nasilje in krivica v njej soočita s poslednjim počelom zgodovine, z Jagnjetom, ki po svojem bistvu ne more privoliti v nobeno pogajanje in primerjanje z nasiljem in krivico. Zato more in mora nastopiti skoraj nepojmljiva beseda o »Jagnjetovi jezi«, »kajti prišel je véliki dan njegove jeze in kdo bo mogel obstati?« (6,16-17).

Odprtje petega pečata razkrije krik človeštva spričo krivice, ki se še vedno dogaja v zgodovini. Ta krik se strne v krik mučencev, »ki so bili pomorjeni zaradi Božje besede in zaradi pričevanja, ki so ga dajali« (6,9-10). Neznosno je, da zgodovina po vseh grozotah traja še naprej, kakor da se ne bi nič zgodilo, in se širi z vedno novimi grozotami: »Doklej ne boš sodil?« Kričeči bodo potolaženi: »samo še malo časa«. »Čas«, ki se jim dozdeva kot nepregledno dolgi »časi«, je za Boga »kratek«, »polovičen čas«. Bog ne opazuje nedejavno in brezčutno, kar se pokaže pri odprtju šestega pečata, ko se že sredi zgodovine zgodi nekakšen konec sveta. Grozote zgodovine je že mogoče dojeti kot Božje odzive na zločine, ki so jih zakrivili ljudje. In zdaj se na enkrat razkrije strah kot praprva bivanja: ne samo »sužnji in svobodni«, ampak tudi »kralji zemlje in velikaši, vojaški poveljniki in bogatini in mogočniki« se poskrijejo po votlinah in gorskem skalovju. Toda strah jih zasleduje tudi tja, tako da zdaj milo prosijo celo gore in skalovje: »Padite na nas in pokrijte nas« pred jezo Boga in Jagnjeta (6,15-16).

Kaj je ta jeza? V Stari zavezi je na približno tisoč mestih govor o Božji jezi. A tudi Nova zaveza, zlasti Pavel, in tudi drugi spisi jo natančno poznajo; in ne samo v starozaveznih navedkih. Razodetje more kopičiti besede, ko govori o Kristusu: »Tlači stiskalnico z vinom srdite jeze Boga, vladarja vsega« (19,15). Kaj je ta jeza? Najprej kaže popolno nezdržljivost med grehom in svetom, ki je jeza sveta zoper Boga, in Božjim ravnanjem s svetom: »Narodi so pobesneli, a prišla je tvoja jeza« (11,18). Jeza sveta zoper Boga se poglobi vse do »divjega besa hudiča«, ki pade na zemljo in »ve, da ima le malo časa« (12,12). Kdorkoli se udeležuje te hudičeve jeze, »bo tudi sam pil od vina Božjega srda, namešanega nepomešano v čaši njegove jeze« (14,10). Ta jeza Boga doseže svoj vrhunec tam, kjer je obrana vsa trgatev grozdja na zemlji in »vržena v veliko tlačilnico Božjega srda«; »stiskalnico so tlačili zunaj mesta« (da ne bi onečastili svetega mesta; prim. Heb 13,12), »in iz stiskalnice se je nateklo krvi konjem do užd, tisoč šeststo tečajev daleč naokoli« (namreč 4 x 4 x 100, da bi nakazali svetovno širjavo teptanja: 14,19-20).

Toda spričo te (starozavezne: Iz 63,2-6) podobe se moramo vprašati: kdo tlači te stiskalnice? Besedilo 14,20 tega ne pove, a v 19,15 se razkrije: Jezus »bo tlačil stiskalnico z vinom srdite jeze Boga, vladarja vsega«, zato je »njegovo oblačilo napojeno s krvjo« (19,13). Ob tem bo mogoče spoznati celotno skrivnost odrešenja: jeza Jagnjeta je prav tako velika kakor jeza Boga. Toda Jezus na Oljski gori do zadnje kaplje izpije kelih jeze Boga, da bi spravil svet z Bogom; Jezus prestaja smrtno grozo in zapuščenost Boga grešnikov, nase naloži vso krivdo svojih bratov, ljudi, in tako konča jezo Boga. O tem Razodetje govori izrecno. Je še sedem sklepnih muk, a te so »poslednje. Kajti z njimi se je dopolnil Božji srd« (15,1). Pri sedmi zadoni »močan glas od prestola v svetišču, ki je rekel: Dopolnjeno je« (16,17).

Oblike sodbe nad človeštvom so zelo različne; opisane so v pisanih simboličnih podobah, ki jih nočemo razlagati v podrobnosti. Pri drugi vrsti kazni prve štiri spet zadenejo človeštvo od zunaj, iz narave: najprej toča in ogenj, ki požge travo in drevje, nato se morje spremeni v kri, nato studenci postanejo grenki, končno otemni

svetloba zvezd, vsakič »četrtnina« (8,7-12). Od tega sta razločno odmaknjena peta in šesta kazen (9,1-12.13-21): v podobah groze ljudi trpinčijo živali, a se zdi, da živali prej prikazujejo muko, ki tiči v grehu samem: kakor škorpioni pikajo »samo tiste ljudi, ki ne nosijo Božjega pečata« (9,4); te pravljične živali imajo moč, da mučijo ne le s svojimi glavami, ampak tudi s svojimi repi kakor kače, kar v podobi kaže način, kako človeka, ki se dviga zoper Boga, muči in poškoduje spačenost njegovega greha. Fantastično stopnjevanje podob kaže zakrknjenost grešnika, zazrtega vase, ki jo povzroča perverznost (prim. 9,20-21); samo enkrat je govor o spreobrnjenju, a ne zaradi kazni, ampak zaradi vstajenja obeh prič. Že v tej drugi vrsti kazni sodeluje tudi pekel: njegovo brezno se je odprlo in dim, ki izhaja iz njega, zatemnjuje svet (9,1-2); knez podzemlja z imenom »pokončevalec« (apollýōn) je vladar nad živalmi, ki mučijo.

Podobno je s tretjo in četrto vrsto kazni: nad naravo so izlite prve štiri čaše Božjega srda: nad zemljo, nato nad morje, nad reke, končno nad zvezde (16,1-8), a z istim izidom: »ljudi je žgala silna vročina in preklinjali so ime Boga, ki ima oblast nad temi nadlogami. Niso se spreobrnil, da bi mu izkazali čast« (16,9). Peta in šesta čaša sta izliti nad oblast hudiča, pri čemer ljudje »od bolečine grizejo svoje jezike«, a se ne spreobrnejo; nato se posuši vzhodni tok, da bi odprl pot od tam prihajajočim kraljem, ki prihajajo za poslednjo bitko; tu je takoj dodana sedma nadloga, kar je »konec jeze«: popoln pretres narave in od ljudi zgrajenih mest, začetek razpada starega sveta (16,20) v scenarij poslednje sodbe.

Poslednjo sodbo bo, kakor v ostali Novi zavezi, imel Bog sam (20,11-15), skupaj (kakor pove tudi Pavel) s svojimi svetimi (20,4). Prejšnje kazni so v veliki meri kaznovanje, ki si ga ljudje sami nakopljejo s svojim upiranjem Bogu in s tem uničijo stvarstvo samo. To dogajanje bo pozneje jasno vidno v različnih vidikih samouničenja zla. Prav v poslednje misli pa se nadaljuje staro- in novozavezno načelo, da zlo kaznuje samo sebe (tako v številnih psalmih), medtem ko se vsaka kazen, ki prihaja od Boga, dogaja iz ljubezni zaradi kaznovanja.

5

Žena na porodu

ko zadoni sedma trobenta (11,15), kar sovpada s prihodom tretjega gorja (11,14), se začne dogajanje mesijanskega poslednjega časa, ki je opisano od 12. do 20. poglavja.

Velika in samotna se »na nebu« prikaže žena, ki je v Apokalipsi ni mogoče primerjati z ničimer drugim. Ogrnjena s soncem, stoječa na luni, ovenčana z dvanajstimi zvezdami je tukaj kot utelešenje in smisel stvarstva: »vpije v porodnih mukah in bolečinah« (12,1-2). Ta porod bo nekaj dokončnega, kar se kaže tudi v tem, da nasproti nje stoji absolutna nasprotna sila, »ognjeno rdeč zmaj«, pripravljen, da požre rojenega otroka.

Ne moremo se izogniti vprašanju, kdo je ta žena, koga pona-
zarja. Njeno vpitje v porodnih mukah nam daje prvi odgovor: žena je Izrael, Jahvejeva nevesta in soproga, kolikor v veri in bolečini »pričakuje« Mesija. To besedo razumemo tako: žena je v pričakovanju najbolj tedaj, ko se popadki že začnejo. Izrael kot verujoče Božje ljudstvo se čisto jasno zaveda, da bo Mesija prišel iz njega samega in da bodo pred njegovim prihodom nastopile »mesijanske muke«. Kako ne bi ječala zemlja, ko se od nje zahteva, da porodi božanski sad?

Toda Mesija bo posameznik. Posameznika pa ne porodi ljudstvo, ampak posamezna žena, v kateri je povzeto celotno ljudstvo od njegovega začetka, vsa njegova zgodovina, s celotno napornostjo porajanja. Posamezna oseba, v kateri Izrael doseže svoj izpolnjujoči vrhunec, posamezna oseba, v katero se utelesi tudi vse, kar je upajoča in ljubeča vera pripravljala skozi zgodovino, naposled z resničnim rojevanjem preseže celotno obdobje pričakovanja. Ta posamezna oseba kot Mesijeva mati spada v novi red svojega Otroka, »dečka, ki bo pasel vse pogane/narode (ne le Izrael) <z železno palico>«

(112,5). Ob tem prehodu v izpolnitev tudi porodne bolečine dobijo nov smisel, ki ga Apokalipsa komaj nakaže. Odslej namreč te bolečine ne bodo popadki pred Mesijevim rojstvom, ampak bolečine Mesija samega, katerih bo morala biti deležna njegova mati, žena. Kakor se bo Jezusovo učlovečenje dopolnilo na križu, tako se na križu dopolni tudi boleče Marijino rojevanje.

Križ je za Mesija zmaga. On bo »odnesen k Bogu in njegovemu prestolu« (12,5), medtem ko žena ostane na zemlji in pobegne v puščavo, kjer ji je Bog pripravil zavetje do konca, za tisoč dvesto šestdeset dni. Otrok, odnesen k Bogu, je premagal zmaja; ta je pahnjen iz svoje brezčasnosti, ko Otrok sede na prestol. Ko pa zmaj pade na zemljo in s tem v končni čas, stopnjuje svojo jezo, ker ve, da je zdaj njegov čas kratek (12,12). Tako zdaj nastane poslednji položaj: žena, ki jo Bog hrani v puščavi, nasproti nje »veliki zmaj, stara kača, ki se imenuje hudič in satan in ki zapeljuje vesoljni svet« (12,9); oba sta ločena drug od drugega, tako da voda, ki jo izbruhne hudič, ne doseže žene. To pa še bolj razkači zmaja, tako da se gre »bojevat proti preostalim iz njenega rodu, proti tistim, ki se ravna po Božjih zapovedih in imajo Jezusovo pričevanje« (12,17). To so kristjani, porojeni po Cerkvi. Odslej je Marija s svojimi bolečinami pod križem (»glej, tvoj sin«, Jn 19,26) postala ta Cerkev.

Staro Božje ljudstvo, Božja mati in Cerkev sestavljajo skupaj eno samo resničnost, ne v sočasnosti, ampak v postopnem dogajanju, v katerem se Izraelova rodovitnost v Mariji strne in jo hkrati presega. Nova Marijina rodovitnost pa se razprostira v materinstvo Cerkve. Več nam Apokalipsa ne pove o skrivnosti žene na produ. A to pove z gotovostjo.

6

Stopnjevanje poslednjega časa

Postava »čim več«

Z Jagnjetovo zmago, z Mesijevim vnebohodom in pahnjenjem hudiča na zemljo se začenja poslednji čas. Ta čas je pod postavo »čim več, vedno več«. Šele polno razodetje Božje ljubezni – da govorimo jezik evangelijski – požene zadnjo, seveda obupano moč zla. »Stara kača« je vedno že obstajala. Videc s to oznako namiguje na zgodbo v raju. A bila je nekako skrita v nebesih kot »tožnik naših bratov« (12,10), kakor sledi iz Jobove knjige. Šele ko nastopi Kristus, s svojim Svetim Duhom sreča veliko obsedencev. Zato se nikomur ni treba čuditi, da stara zaveza še ne pozna hudiča poslednjega časa.

Seveda je v Izraelu živi Bog že razkrit. Ob njem pa se zunaj, a tudi znotraj ljudstva začenja porogljivo vprašanje o Božjem obstoju in moči. »Nespametni govorijo v svojem srcu: «Bog ne obstaja»« (Ps 14,1). »Ves dan mi govorijo: «Kje je tvoj Bog?»« (Ps 42,4; 79,10; 115,2). Tu se prvič pojavi ateizem, ki pa se bo šele po Kristusu povzdignil v velesilo. Ateizem še ni mogoč, kjer še ni osebnih bogov ali neosebnih religioznih moči (kakor so »usoda« – fatum pomeni »božji izrek« – ali nirvana: nič od vsega). Tudi atomizem Demokrita ali Lukrecija nima ničesar skupnega z modernim proti-teističnim materializmom.

Šele ko Bog razkrije svoje obličje kot Bog, ki se je z zavezo združil z Izraelom, in je v Jezusu Kristusu celo izrekel skrivnost svojega bistva kot ljubezen, se začenjajo »bogokletne besede«, katerih so polne apokaliptične živali, pa naj obstajajo v čemerkoli že: v smrtnem sovraštvu do Boga, v ravnodušni, zaničljivi odvrnitvi od njega in njegove nemoči, da se uveljavi, v demonski ošabnosti, da se postavlja na njegovo mesto, v zadržem zanikanju, ki se je krčevito zaprlo samo vase, da je postalo brezizhodno in zdaj

hoče samo eno: povzdigovanje samega sebe vse do absolutnosti. Z vidika tega pokrščanskega »čim več, vedno bolj« je na koncu Apokalipse rečeno: »Kdor je krivičen, naj ravna krivično naprej, kdor je omadeževan, naj se omadežuje naprej, kdor je pravičen, naj vrši pravico naprej, in kdor je svet, naj se posvečuje naprej« (22,11).

Tu bi mogli z neko pravico ugovarjati: videnja Apokalipse podajajo samo slike, tako rekoč trenutne posnetke, v katerih ni mogoče videti nobenega razvoja, nobene npravne zgodovine živega človeka. To je res, če vrsto podob iz videnj primerjamo s sedmimi svarilnimi pismi v uvodu, kjer je v središču ta npravni razvoj k boljšemu ali k slabšemu. V podobah je včasih vse odločeno: ali je nekdo zaznamovan z Božjim znamenjem na čelu (7,3), in tedaj mu kazni ne morejo povzročiti ničesar žalega. Ali pa ljudje niso zaznamovani s tem znamenjem, ampak z znamenjem zveri »na njihovi desnici ali na njihovem čelu« (13,16) in ti so izgubljeni skupaj z zverjo (19,20; 20,15). Gre za pogled s konca nazaj v celotno obdobje poslednjega časa. Vendar to obdobje ni brez dramatičnega dogajanja, ki zadeva tudi vsakega posameznika, živečega v njem. Celota ja prikazana z mnogih strani kot kipeč boj. Komaj je zmaj pahnjen na zemljo, že se začne »vojskovati« z otroki Cerkve (12,17). Antikristu (»zveri na morju«) je »dano, da se vojskuje s svetimi in jih premaga« (13,7). Lažniva zver prejme oblast, da s svojimi čudežnimi znamenji »zapeljuje prebivalce zemlje« (13,4). »Trije nečisti duhovi demonov« pridejo iz zmajevega gobca in jim je dano, da »hodijo zbirat kralje vesoljne zemlje na vojsko, za véliki dan Boga, vladarja vsega« (16,14). Boj, ki ga kralji začenjajo zoper Jagnje (17,14), končno vodi Kristus skupaj s tistimi, ki so »poklicani, izvoljeni, zvesti«, (17,14) in z »nebeško vojsko« (19,14). Sovražniki bodo dokončno potolčeni, seveda šele potem, ko bo »obkoljen tabor svetih in ljubljeno mesto« (20,9). Podobe so torej vse prej kakor toge, poslednji čas je ena sama strašanska bitka, v kateri so za kristjane najhujše nevarnosti: zapeljevanje, obkolitev in celo poraz. Vse to pa seveda vsebuje uvid, da hudič, ki je iz večnosti vržen v čas, samo zato kaže takšen bes, ker je »njegov čas kratek« in je že vnaprej poražen.

Ateizem je v tem obdobju bistveno proti-teizem. V Kristusu je v časnost svetnega in človeškega življenja vdrl vidik Božje neskončnosti. In ta vidik je dotlej brezupno končnega človeka prebudil iz njegove obupanosti ali njegovega bega v praznoto in mu je vzdramil mik, da bi to neskončnost proizvajal sam iz sebe. Ali ne bi moglo biti najgloblje v njegovem jazu neskončen jaz, ki vse končno proizvaja iz sebe, da bi se zavedel svoje vsemogočnosti? Ali ne bi moglo biti najgloblje kar v končnosti volje po moči, tako da bi človek mogel in moral svoje meje presegati v neskončnost? Ali ne bi mogel biti on sam čista eksistenca, ki bi bila hkrati popolna svoboda, da svoje končno bistvo kar sam oblikuje, zdaj dobro, zdaj slabo, vseeno, samo da ostaja stvarjenjska svodoba? Ali ne bi mogel človek postati tudi bog in inscenirati svojega vnebohoda (v prazna nebesa), če je res, da Bog postane človek (in s tem preneha biti Bog)? Zaradi Božje besede, ki postane meso, se je človeku priskutila njegova umrljivost. Zdaj si izmišlja vedno nove atomske bombe, da bi prebil svojo končnost in si na kakršen koli način priboril svojo neskončnost. Kristus je prinesel svojo luč v svet in v vsakega človeka (Jn 1,9). S tem je v proti-kristjanu v svetu sprožil misel, da bi s to lučjo prižgal vžigalno vrstico, ki bo nekega dne, v eksploziji celote, končnost spremenila v neskončnost.

Trojica zla

Na zemljo pahnjeni hudič se začenja bojevati z otroki Cerkve. Ne bojuje se v svoji osamljeni prapodobi, ampak iz sebe izdela Proti-trojico, ki ima šele kot takšna polno moč hudobnega zapeljevanja nad človeštvom. Oče v novi zavezi izroči vso moč in sodbo nad svetom in se nekako umakne za njim, ker hoče Sin razodevati edino Očeta. Tako »zmaj« izroči svojemu prvemu izrodku »svojo oblast, svoj prestol in veliko oblast« (13,2), in sicer za celotni poslednji čas: »dvainštirideset mesecev« (13,5) in nad celotno zemljo, »nad vsakim rodod, ljudstvom, jezikom in narodom« (13,7). To zver iz morja označuje dvojce: »Odprla je usta, da je preklinjala Boga, preklinjala njegov ime, njegovo bivališče in tiste, ki prebivajo v nebesih.« Zver nikakor ni ravnodušna do Boga in vsega, kar mu pripada, ampak

je poosebljeno sovraštvo do njega. Velikost in moč tega sovraštva sta tako očitni, da prebivalci zemlje tako ostrmijo, da jih prisili k češčenju tega bitja (13,6,8). Moč tega sovraštva je dotlej nepoznana, dozdevno nepremagljiva: »Kdo je podoben zvéri in kdo se more bojevati z njo?« (12,4). Druga značilnost je še bolj izdajalska: »Ena od njenih glav je bila videti smrtno ranjena, a njena smrtna rana se je pozdravila« (13,3). Bila »je ranjena z mečem« (13,14), ki je zadel njeno srčiko, a rana se je pozdravila brez brazgotine. Tukaj se dokončno razodene podobnost in nasprotje z Božjim Sinom. Kristusa je greh ranil do smrti, njegove rane v poveličanem telesu ostajajo večno odprte. Še v sodbi bodo narodi gledali tistega, ki so ga prebodli (1,7). Sin zmaja pa nasprotno ne obdrži nobene brazgotine od svoje smrtne rane, kar hkrati pomeni, da njegova kri ni imela zdravilnega učinka in da njegova rana ni bila in ne ostane rana ljubezni. Z večno tekočo Kristusovo krvjo se Cerkev in svet nenehno umivata (7,14; 22,14; prim. Katarina Sienska). Samo kdor je ranjen skupaj s Kristusom za ljudi in more z njim krvaveti, sodeluje pri očiščevanju omadeževanega sveta. Antikrist se odlikuje z zdravjem, zaprtim vase, ki je popolna jalovost. »Knjigo življenja« ima samo »Jagnje, ki je zaklano« (13,8), in v večno življenje dospejo »samo tisti, ki so zapisani v Jagnjetovi knjigi življenja« (21,27).

A z bogokletno močjo Antikrista Proti-trojica še ni polna. Potrebna je še »druga zver«, ki je označena s tem, da »ima dva rogova kakor jagnje in govori kakor zmaj« (13,11), torej jo je kot Antikrista mogoče na drug način zamenjati z Jagnjetom, pa vendar govori in deluje iz duha prvotnega zla. Zver je že sama v sebi protislovje in laž. Kot duh laži ustreza – v satanski trojici – Svetemu »Duhu resnice« (Jn 14,17 in večkrat), ki je poslan od Kristusa in Očeta. Resnica je po Janezovem evangeliju to, da se Oče popolnoma izraža v Sinu in Sin noče biti nič drugega kakor popoln Očetov izraz; »Duh resnice« izpričuje to popolno ustrezanje med Očetom in Sinom kot bistveno ljubezen. Laž pa je nasprotno nepriznavanje Sina kot Očetovega izraza in s tem tudi nepriznavanje in nepoznavanje Očeta (Jn 8,44-47). V Proti-trojici zla prejme duh laži »natanko isto oblast« kakor Antikrist, s čimer posnema »istobistvenost«

Svetega Duha z Očetom in Sinom. To oblast potrebuje predvsem za propagando za Antikrista; dela čudežna znamenja, a v prid zveri, svojo vsenavzočnost poveča s tem, da podoba zveri »vdihne življenje«, tako da morejo govoriti in izročati smrti («Veliki brat te vidi»). Tako so vsi, »veliki in mali, bogati in reveži, svobodni in sužnji«, uporabljeni za to, da molijo zver, ali pa so umorjeni; vsak mora nositi znamenje češčene zveri, če hoče kupovati in prodajati, se pravi če noče umreti od lakote (13,15-17).

Ponavzočenja Antikrista s čudeži propagande so nasprotje Kristusovih ponavzočenj po Svetem Duhu v evharistiji, ostalih zakramentih in Božjih dokazih milosti. Ker ni ljubeče vezi med satanskim očetom in njegovim sinom, more biti propaganda lažnivega duha obema, za katera novači, ne notranja, ampak samo zunanja. In če ima lažni duh »isto oblast« kakor zmaj in Antikrist, se izkaže, da je oblast brez ljubezni lahko le hudobna. Zato tretji od treh angelov, ki preletavajo nebesa (14,6-12), oznanja »z močnim glasom: «Če kdo moli zver in njeno podobo in sprejme na čelo ali na roko žig, bo tudi sam pil od vina Božjega srda, namešanega nerazredčenega v čaši njegove jeze: in mučen bo z ognjem in žveplom ... na vse veke» (14,9-11).

Jagnjetovi pričevalci

Opisi pojavov poslednjega časa na zemlji so vedno znova prekinjeni s prizori, ki se dogajajo na Božjem prestolu (15,1-8; 19,1-10): angeli preletavajo nebesa (14,6-13), iz nebes zadonijo glasovi (14,13; 16,5; 18,4-8), med nebom in zemljo se odigravajo dogodki (14,14-20), opisani so tisti pričevalci, ki hodijo za Jagnjetom (14,1-5). Vsi ti prizori, ki jih ni treba posebej pregledati, kažejo, da med nebese in zemljo ne zija prepad, ampak se nebese nenehno udeležujejo zemeljskega dogajanja. To je popolnoma jasno pokaže v nadaljnji epizodi, ki jo bomo obravnavali pozneje; gre za tisočletno kraljestvo, ko bodo Jezusovi pričevalci kot od mrtvih vstali vnaprej skupaj z njim vladali nad zemljo (20,4-5).

Zdaj je treba poudariti dejstvo, da tisti, ki hodijo za Jagnjetom, »nosijo napisano na čelu njegovo ime in ime njegovega Očeta« (14,1).

To so isti, ki so bili zaznamovani kot »sto štiriinštirideset tisoči« (7,4) in jih ni mogoče uvrstiti ne na zemljo ne v nebesa. V 7. poglavju so sicer »zaznamovani« na zemlji, a se takoj za tem pojavijo »pred prestolom in Jagnjetom, ogrnjeni v bela oblačila in s palmami v rokah« (7,9). V 14. poglavju stojijo isti z Jagnjetom »na gori Sion« (14,1). Zdi se, da je Sion na tej zemlji. Zatem zadoni glas iz nebes – podoben je bučanju mnogih voda in silovitemu gromu in glasu brenkanja na harfe –, in zdaj se neposredno nadaljuje: »In peli so novo pesem pred prestolom, pred štirimi živimi bitji in pred starešinami. Te pesmi se ni mogel naučiti nihče, razen tistih sto štiriinštirideset tisočev« (14,2-3). Zdaj so ti očitno v nebesih. Vprašanje je, ali moramo zanje sploh razločevati med zemljo in nebom, oziroma ali morda niso lahko na obeh krajih hkrati. Tako kakor Pavel reče o kristjanih, da so (zdaj kot živeči na zemlji) umrli in vstali in je njihovo življenje s Kristusom skrito v Bogu in se bo razodelo skupaj s Kristusom (Kol 3,1-3), ali pismo Hebrejcem, da smo odneseni na goro Sion in mesto živega Boga, nebeški Jeruzalem in deset tisočim angelov (Heb 12,22). Ni torej potrebno, da smo telesno umrli, da bi živeli v svoji domovini, v nebesih, kjer imamo svojo državljansko pravico (Flp 3,20). To resnico, ki se kristjanom vedno znova vbija v glavo, je mogoče nazorno videti v Apokalipsi. O tem Jagnjetovem spremstvu je nato rečeno, da so vsi deviški in spremljajo Jagnje, kamor koli gre (14,4). To je devišstvo tistih, ki se (v starozaveznem smislu) ne »omadežujejo z nezvestobo«, ko letajo za tujimi bogovi, ampak ostajajo strogo v hoji za Kristusom, ali kakor je rečeno v Stari in Novi zavezi: »spolnjujejo Božje zapovedi in imajo Jezusovo pričevanje« (12,17). Propaganda druge zveri jih ne premami, zato »v njihovih ustih ni bilo najti nobene laži«, so »brez graje« – še ena starozavezna beseda. Dvakrat je rečeno, da so »odkupljeni z zemlje« – seveda z Jagnjetovo krvjo (5,9) kot »prvenci za Boga in Jagnje«: beseda iz kultne govorice: prvo in najboljše, kar Bog požanje od zemlje in kar mu ima zemlja ponuditi (Jak 1,18).

Pričevalec, mártys, je temeljna beseda Apokalipse. Z njo niso mišljeni samo tisti, ki so za Kristusa prelili svojo telesno kri, ampak vsi, ki svoje celotno bivanje krvavo resno postavijo v službo Jagnjeta. So daljša in bridkejša mučeništva kakor tista, katera prestane

»pričevalec s krvjo« v ožjem pomenu. To obsežnejše mučeništvo so prestale tudi tiste »duše pod oltarjem« (6,9), ki »so lačne in žejne pravice« (Mt 5,6). Ali vsi tisti, ki »so prišli iz velike stiske in so svoja oblačila oprali v Jagnjetovi krvi« (ne v lastni krvi) (7,14), ali obe nad-priči, ki sta pričevali vse svoje življenje, vse dokler »se zver ne dvigne iz brezna, začne vojno proti njima, ju premaga in usmrti« (11,7). Za tem pa morata dati še svoje najvišje pričevanje, pričevanje vstajenja in vnebovzetja (11,11-12). In ko je vlačuga Babilon »pijana od krvi svetih in od krvi Jezusovih pričevalcev« (17,6), so s tem spet mišljeni vsi pristni verniki.

Ko bi Janez rad molil angela, ki »mu oznani resnično Božje besede«, in mu angel to prepove, sliši: »Samo služabnik sem kakor ti in tvoji bratje, ki ohranjajo Jezusovo pričevanje ... Jezusovo pričevanje je namreč duh preroštva« (19,10). Torej so tudi angeli skupaj z ljudmi pričevalci, a pričevanje se vrši po Svetemu Duhu, ki navdihuje prave besede o Bogu. Prerok ni, kdor zna sporočati prihodnje reči, ampak zna povedati od Boga podarjeno besedo o Bogu.

Babilon in njegovo uničenje

Podoba velike vlačuge na škrlatno rdeči zveri, polni bogoskrunskih imen, ki ima na svojem načelku (vlačuge so takrat imele načelek s svojim imenom) napisano: »veliki Babilon, mati vseh vlačug in gnusob na zemlji«, ki »je pijana od krvi svetih« (17,1-6), je zadnji nazoren povzetek pojma vsega zla. Babilon je imel to vlogo že v Stari zavezi, tu pa je vrhu tega nasprotna podoba naproti sončni ženi, ki rojeva Mesija in postane Cerkev. Skozi vso cerkveno zgodovino bo dalje živelo nespravljlivo nasprotje med Božjim kraljestvom in hudičevim kraljestvom v nasprotju Jeruzalem-Babilon.

Zdaj je nadvse značilno, da je bilo o tem Babilonu, ki je v 17. poglavju predstavljeno vidcu, že dvakrat prej oznanjeno, da je že padel. Drugi od treh angelov, ki preletavajo nebo, zakliče že v 14,8: »Padel je, padel véliki Babilon, ki je vsem narodom dal piti vino svojega pobesnelega vlačugarstva«; in pri zadnji čaši jeze, ki dokonča Božjo jezo, je še enkrat opisano, da »je veliko mesto razpadlo na tri dele;

Bog se je spomnil vélikega Babilona in tako mu je dal čašo z vinom svoje strašne jeze« (16,19). Babilon je minil, še preden se pojavi. Še bolj čudno pa je, da je zveri, ki sedi na Babilonu, sicer obljubljena preteklost in prihodnost, ne pa sedanjost (17,8s). Ta nadvse skrivnostna izjava o bistvu zla, kateremu – v nasprotju z Bogom, »ki je in je bil in bo prišel« – je zavrnjena sedanjost, je bila očitno za nekega bralca tega besedila povod, da je to uganko pojasnjeval z vsakovrstnimi sodobnimi spekulacijami, s tem pa ga je le nerazrešljivo zatemnil.¹

Presenetljivo je, s kakšno vztrajnostjo se še naprej napoveduje propad Babilona (ki je kakor Jeruzalem tako žena kakor mesto: 17,18). Angel z veliko močjo, katerega sijaj razsvetli zemljo, tretjič naznanja njegov propad: »Padel je, padel véliki Babilon in postal bivališče demonov, pribežališče vseh nečistih duhov« (18,1-2). In sredi velike tožbe nad njegovo izgubo se pojavi še drug »močnejši angel«: »Vzdignil je kamen, velik kakor mlinski kamen, in ga zagnal v morje, rekoč: ,S takšnim zamahom bo vržen Babilon, véliko mesto, in ga ne bo več najti« (18,21). »V enem samem dnevu« bodo prišle nadenj vse nadloge: »Smrt (ali kuga), žalost in lakota, in bo sežgan v ognju« (18,8;10.19). Žalostinke Stare zaveze so razprostranjene v eno najsilnejših melodij svetovnega pesništva. Začnejo jo najprej kralji, ki so se vlačugali z ženo, nato trgovci, ki so obogateli od njegovega silnega razkošja, ki je stalo tudi »sužnje in človeške duše«, končno vsi kramarji, pomorščaki in vsi zaposleni na morju, ki so zanje prevažali blago. Vsi ti »so stali od daleč pred njegovim požarom« (18,10.17) in od daleč videli, kako se dviga dim njegovega samouničenja, in ta »dim se vzdiguje na veke vekov« (19,3).

Gledano od Boga je ta sežig njegova »sodba« in njegovo »maščevanje« (18,2). In povsem starozavezno je ta sežig hkrati tudi »dvojno povračilo« Božjega ljudstva protibožji oblasti, ki ga je trpinčila (18,6; prim. Jer 17,18). Samosežig zla na koncu njegovega delovanja in njegovega prevzetnega povzdigovanja samega sebe (»sedim kakor kraljica, nisem vdova in ne bom okusila bridkosti«: 18,7) očitno in dokončno prikaže njegovo zanikanje samega sebe, ki se je že zdavnaj začelo, ki mu je dopuščalo – v časovni podobi – samo preteklost in prihodnost, a nobene prave sedanjosti.

7

Sodba

Apokalipsa je knjiga mnogih Božjih sodb nad svetom. Varovati se moramo, da bi vnašali vanjo svoje konvencionalne predstave o (»posebni« in »poslednji«) sodbi. To bi vodilo samo k najhujšim napačnim razlagam. Nadalje se moramo varovati, da bi časovno razvrščali vidike, ki so v knjigi slikovito opisani, kakor da bi bilo zaporedje slik predajanje posameznih zgodovinskih dogodkov. To bo veljalo tudi za vse, kar je povezano z opisom »tisočletnega kraljestva«.

Bog je skozi vso knjigo pravični sodnik. To ni samo naziv, ki mu pripada, ampak ustreza tudi njegovim dejanjem. Na klic nepotrpežljivih, da bi se sodba kmalu dopolnila (6,10), odgovori, naj »potrpijo še nekaj časa«. Ker pa s »tretjim gorjem« in Mesijevim rojstvom nastopi poslednji čas, je Bog »začel vladati« in »prišel je čas, da sodi mrtvim«. S tem po eni strani daje plačilo »svojim služabnikom, prerokom in svetim in tistim, ki se bojijo njegovega imena«, po drugi strani »pogubi tiste, ki pogubljajo zemljo« (11,8).

Ta sodba zato že uvaja v poslednji čas ali čas Cerkve, kolikor se ta čas začne s porazom satana v nebesih (12,9). – Tukaj nehote pomislimo na Jezusovo videnje: »Videl sem pasti satana z neba kakor blisk« (Lk 10,18); »Zdaj je sodba nad tem svetom, zdaj bo vladar tega sveta izgnan« (Jn 12,31). – Vse, kar sledi, je načelno že pod to izvršeno sodbo. Učinek te sodbe na zemlji lahko naznani prvi od treh angelov, ki preletavajo nebo. Ta angel oznanja »večni evangelij«, dokončno veselo oznanilo vsem prebivalcem zemlje in pri tem govori: »Poveličujte Boga, kajti prišla je ura njegove sodbe« (14,6-7). Medtem ko pridejo nad svet poslednje sedmere kazni, ki končajo Božjo jezo, je mogoče v nebesih reči: »Zares, Gospod, vsemogočni Bog, tvoje sodbe so resnične in pravične« (16,7). Tudi

ti izlivi jeze so torej oblika sodbe. Ista beseda se ponovi po uničenju Babilona (19,2).

Sodba nad posameznimi satanovimi močmi je opisana izčrpno: najprej nad Babilonom (»v eni uri je prišla tvoja obsodba«: 18,10), nato nad obema zverema, nad Antikristom in lažnivcem, skupaj z mogočnejši zemlje, ki so jima pomagali (19,11-21), nato nad zmajem, ki je najprej zvezan, nato po zadnji izpustitvi dokončno zavržen (20,1-10), nato nad vsemi mrtvimi (20,11-13) in končno nad smrtjo in samim kraljestvom mrtvih (20,14-15).

Sodbe nad satansko trojico spremljajo opisi poslednjega boja. Vendar moramo tukaj opazovati zelo natančno. O Kristusu, »Božji besedi«, je sicer rečeno, da odjezdi na belem konju »in pravično razsoja in se bojuje« (19,11). A zanj je značilno, da ne zmaguje drugače kakor »z mečem, ki je izhajal iz ust jezdeca na konju« (19,21), namreč z močjo svoje besede (prim. 2,16: »Bojeval se bom proti njim z mečem svojih ust«). O Cerkvi kot taki ni nikjer rečeno, da se bojuje; hudič jo sicer »ogroža«, a jo hkrati Bog varuje (12,6.14). Od kristjanov pa se pričakuje bojevito pričevanje, pri katerem včasih na zunaj podležejo (13,7), vse do zunanje stiske, ko sovražniki »obkolijo tabor svetih in ljubljeno mesto« (12,9). Ker pa se Kristus bojuje samo s svojo besedo in kristjani s svojim pričevanjem, nikoli ni opisana dejanska bitka, ampak od največje nevarnosti in antiteze vselej gladko prehajajo k zmagi. Tako je pri sodbi nad zvermi, ko so vsi nasprotniki naenkrat mrtvi in angel pozove vse ptice neba, naj »jedo meso kraljev in meso poveljnikov, meso junakov in meso konj in njihovih jezdecev, meso vseh, svobodnih in sužnjev, malih in velikih«; zveri pa so bile vržene v ognjeno jezero (19,7-9). Enako se dogaja pri poslednji bitki proti satanu samemu, ki »je zapeljeval narode, ki so na štirih vogalih zemlje, in jih zbral na vojsko«; v najhujši stiski »je padel ogenj z neba in jih použil« (20,7-9), satan pa je vržen k obema zverema v ognjeno jezero (20,10).

Tu ne smemo domnevati »deus ex machina«, ampak moramo ohraniti pred očmi način, kako se bojujejo Bog, Kristus in kristjani. Kristus, ki odjezdi v bitko, že nosi »veliko kron/diademov na svoji

glavi« (19,12), njegova obleka je krvava, ker »je tlačil stiskalnico z vinom srdite jeze Boga«, se pravi, da je s svojim trpljenjem odrešil človeštvo; zato je že vnaprej na njegovi obleki njegovo ime: »Kralj kraljev in Gospod gospodov« (19,15-16). Njegova zmaga je izbojevana vnaprej in ni mogoče opisati nobene negotove bitke. Apokalipsa ni še enkrat evangelij, ki opisuje Oljsko goro in križ, ampak gleda na svetovno zgodovino v luči celotnega odrešenjskega dogajanja.

Od tu končno preidemo do težkega prizora svetovnozgodovinskega razsojanja, do tisočletnega vezanja satana in do vladanja tistih, ki so deležni »prvega vstajenja« (20,5). Podoba o tisočletnem mesijanskem kraljestvu izhaja iz judovskega izročila. A podoba tu postane časovno nedoločljiv vidik poslednjega časa (ali če hočemo: cerkvene zgodovine). V tem času so zaznamovane nekatere Jezusove priče – v posebnem smislu jih lahko imenujemo »svetniki«, ki jim ni treba kakor »drugim mrtvim« (20,5) čakati na konec svetnega časa, ampak v njim pridržani telesnosti (»blažen in svet, kdor je deležen prvega vstajenja«: 20,6) skupaj s Kristusom tako določajo svetovno dogajanje, da ga je mogoče hkrati označiti kot »vezanje satana«. Vsekakor je omembe vredno, da je samo tu govor o »vstajenju«, ne pa tam, kjer bi pričakovali besedo o »drugem«, »splošnem« vstajenju, namreč pri sodbi nad mrtvimi, kjer morajo morje, smrt in podzemlje izpustiti svoje mrtve, da bodo sojeni po svojih delih (20,13). Skrivnost vstajenja ostaja v Apokalipsi ohranjena. A ni nam prepovedano, da ne bi mislili samo na telesno Marijino vstajenje, ampak tudi na vstajenje »nekaterih svetnikov« po Jezusovi smrti in vstajenju (Mt 27,51-53). To dogajanje mora ostati povsem nezaključeno. V naši umrljivosti nam o tem in tukaj ni dovoljeno izrekati dokončne trditve.

Še beseda o »sodbi nad mrtvimi« (20,11-13): lahko nas začudi, kako blede in hkrati formalno je to dogajanje. Viden je prestol sodnika, nebo in zemlja izgineta, nastopijo vsi mrtvi, knjige se odpro (odpreta se knjiga del in knjiga življenja), ljudje so sojeni »po delih«. Več ni povedano. Toda pazimo, da je bil v 20,4, kjer je govor o vladanju svetih s Kristusom, že opisan prizor sodbe: »Videl sem prestole; tistim, ki so sedli nanje, je bila dana oblast,

da so sodili«. S tem je že skozi poslednjo zgodovino razteza razsežnost sodbe, ki se dogaja »vzdolž« svetovne zgodovine, vključene med vedno že izvršeno sodbo Kristusa, kateremu »je izročena vsa sodba« (Jn 5,22), ker je »premagal svet« (Jn 16,33), in sodbo nad vsemi mrtvimi (20,11-13).

8

Jagnjetova nevesta

Zadnji dve poglavji Apokalipse (21,1-22,5) opisujeta izpolnitev ustvarjenega sveta in njegove zgodovine: »Videl sem novo nebo in novo zemljo.« Ni rečeno drugo nebo, drugo zemljo, čeprav se nadaljuje: »kajti prvo nebo in prva zemlja sta izginila in morja ni bilo več« (21,1). V besedi Boga na prestolu: »Glej, vse delam novo« (21,5) je izrečeno oboje: nepretrganost tistega, kar je bilo (»vse«), in njegova popolna preobrazba (»novo«). To kaže tudi glas s prestola, ki dokončno izpolni tisto, kar je bilo zdavnaj obljubljeno: »Prebivališče Boga bo med ljudmi. In oni bodo njegovo ljudstvo, in Bog sam bo z njimi« in vse trpljenje starega sveta bo minilo (21,3-4).

Bog »vse dela novo«. To se dokončno izkaže s tem, da »sveto mesto, novi Jeruzalem, prihaja z neba od Boga« (21,2). To se še enkrat ponovi, ko angel vidca »odnese na veliko in visoko goro«, da bi mu pokazal »sveto mesto Jeruzalem«, da bi mu pokazal »zaročenko, Jagnjetovo nevesto« (21,9-10). Nehote se vprašamo: Kaj bo pa potem iz zemeljske Cerkve in njenega trpljenja, kaj iz njenih otrok, Jezusovih pričevalcev? Če vse dopolnjeno prihaja z neba, ali potem ni nobenega vzpona? Odgovor na to pereče vprašanje je skrito med obema videnjema sestopa izgovorjenih besed: »Jaz bom žejnemu dal zastonj iz studenca žive vode. Kdor bo zmagal, bo to podedoval, in jaz bom njegov Bog in on bo moj sin« (21,6-7). Potrebno je zdržati napetost med »zastonj« in »podedovanjem«, do česar ima »sin« vendar pravico. Kar prihaja od Boga, je čista milost, »zastonj«. In vse trpljenje v zgodovini je prav tako čista milost, zastonj. Ko torej Bog poplača trpljenje Cerkve in kristjanov, krona svoje darove, kakor pravi Avguštin. Zastonjskost milosti vedno prihaja od Boga, tudi če sprejema vase milost, ki je v svetu podarjena kot trpljenje. Dovolj bo še govora o tem, da je

nebeški Jeruzalem zgrajen na vratih dvanajsterih Izraelovih rodov in na temeljnih kamnih dvanajsterih apostolov (21,12.14). Zemeljsko dvojno Božje ljudstvo bo pridruženo dokončni nevesti in mestu Boga, seveda če je razumelo zastonjskost milosti v nebesih in na zemlji. Še enkrat se ponovi v 22,17: »Kdor je žejen, naj pride. Kdor hoče, naj zastonj zajame vodo življenja«. Beseda »zastonj« odzvanja skozi Novo zavezo: »Zastonj ste prejeli, zastonj dajte« (Mt 10,8), vsi »so zastonj opravičeni po njegovi milosti, po odrešenju v Kristusu Jezusu« (Rim 3,24), »zastonj sem vam oznanjal evangelij« (2 Kor 11,7). Beseda »zastonj« (gratis, dōreán) je tesno povezana z besedo »milost« (gratia, dōreá), ki je po svojem bistvu vedno dana brez razloga, torej res »zastonj«. Zato morata Cerkev in vernik, ki se v zgodovini trudita, prav tedaj, ko se zdi, da je vsa njuna muka zaman, preudariti, da je bila ta muka sama milost. Kjer Jagnjetova zaročenka in nevesta pride »od zgoraj«, ji samo »vzpenjajoč« more iz svetovne zgodovine pripadati tisto, kar je že od vedno storjeno v duhu te zastonjskosti, v duhu Boga, saj za njegovo bivanje in troedinost in ljubezen ni nobene druge utemeljitve, kakor da so iz sebe in za sebe.

Na temelju te zastonjskosti je končno mogoče pojasnjevati vse, kar je v podobah povedano o svetem mestu. Prihaja navzdol »v sijaju Božjega veličastva«. To veličastvo ni nič drugega kakor brezdanjost absolutne ljubezni in veličastnosti (21,11). In vse, kar je Bog sam v stari in novi zavezi osnoval in izvolil, je mogoče utelesiti temu veličastvu (21,12-14). Dragocenosti, iz katerih sestoji mesto, končno popolnoma odsevajo Boga, pa naj ta trditev zveni še tako protislovno: »Ceste mesta so bile iz čistega zlata, kakor prosojen kristal« (21,21). Mesto izžareva »svojo svetlobo«, v kateri more hoditi vse človeštvo (21,24), a ta svetloba, ki mu je lastna, ne izhaja iz njega, kajti »razsvetljuje ga Božje veličastvo in njegov svetilnik je Jagnje« (21,23). »Kralji zemlje bodo prinašali vanj svoj sijaj«, »vanj bodo prinašali slavo in čast narodov« (21,24.26), ne kot obvezni davek, ampak kot darila, zastonj. Vse, kar je »zunaj« mesta, mu bo pripadalo, a ne kot zasebna lastnina, kajti zdaj ne obstaja več moje in tvoje. Zato »se njegova vrata podnevi ne bodo nikdar

zpirala, kajti tam ne bo noči« (21,25). »Kajti« nakazuje, da ni več nobene nevarnosti pred tatovi in da stalno odprta vrata dopuščajo vsak izhod in vhod. Izključena je možnost, da »bi vanj vstopilo kaj nečistega«, recimo tisti, ki »malikujejo« ali »zavajajo v zmoto« (21,27), ker je bilo vse nečisto, zlagano in zlobno použito v ognju.

Opis mesta z enakomernimi merami – »dolžina, širina in višina so enake« (21,16) – se morda zdi enolično, toda nebesa in gledanje Boga (22,6) so nasprotno vedno nova, oživljajoča in rodovitna. To pokaže nadaljnji opis: »Reka žive vode, bleščeča kot kristal, ki je izvirala od prestola Boga in Jagnjeta« (22,1). Ta voda vse oživlja in oplaja, in o njej je rečeno, da jo moremo »vzeti zastonj« (22,17). Drugače kakor čudežen izvir, ki pri Ezekielu priteka izpod tempeljskega praga in postaja vedno mogočnejši ter postane reka, ki je ni mogoče prebresti (Ezk 47,1-5), pa nebeška voda ne teče čez zidovje mesta v stepo in končno v Mrtvo morje, ampak se izliva »po mestnih ulicah«. Tu »so na obeh straneh reke drevesa življenja, ki dvanajstkrat rodijo sad in dajejo sad vsak mesec. Listje tega drevesa je zdravilo narodom« (22,2). Podobe popolne rodovitnosti, izhajajoče iz studenca, ki prihaja od Boga, te podobe so izražene v številu dvanajst, ki ne pomeni omejitve, ampak je simbol obsežnega uresničenja vseh Božjih načrtov (4 = stvarjenje krat 3 = zaveza kot razodetje troedinega Boga). Starozavezni izraz »zdravilo« (Ezk 47,12) more zdaj povedati še več: ohranitev v zveličanju.

S tem se sklene pogled v večno usodo sveta pri Bogu. Odpev dela (22,6-21) je kakor mnogovrstno odmevanje in izzvenevanje: zagotovila, da je resnično vse, kar je povedano, da bo kmalu nastopilo vse, kar je napovedano, zagotovila blaženosti tistega, ki ohranja besede, opomin, naj teh besed ne prikriva, naj loči čisto od nečistega, zagotovila, da je Jezus sam vse to povedal občinam, da besedam ne smemo ničesar dodati in ničesar odvzeti, in predvsem hrepenenje Duha in neveste – Cerkve, naj Gospod pride kmalu. In »resnična priča«, Božji Sin, odgovori: »Da, pridem kmalu.«

9

Apokalipsa in mi

Sklepna knjiga Svetega pisma, ki ostaja skrivnostna, je vedno znova očarala vsa obdobja cerkvene zgodovine. Od drugega stoletja (Irenej, Hipolit) se vrsta komentarjev do danes ni pretrgala. Razlage so šle po različnih potih, prav gotovo so tudi takšne, ki so jih že zgodaj spoznali za stranpoti. Tako sta Tikonij in Avguštin vsaj začasno ustavila hiliastično razlago, ki je pričakovala tisočletno kraljestvo znotraj svetovne zgodovine. Tako so se vedno bolj oddaljevali od cerkvenozgodovinske razlage, ki je imela sedmere nize kot zgodovinsko ugotovljiva obdobja (večinoma so tedaj ugotavljali, da je Cerkev zdaj v šestem obdobju). Pridruževali so se ali obliki »rekapitulacijske metode«, ki je imela nize ali podobe za ponavljanje prejšnjih, ali pa so podobam puščali njihovo samostojnost, ne da bi jih nanašali na kakšen določen zgodovinski dogodek. Že zelo zgodaj in vse do najnovejšega časa so trmasto vztrajali pri tem, da so iz številčne zagonetke 666 in podrobnosti 17. poglavja iz celote nakazovali na rimsko cesarstvo in sodobne dogodke ali pa so iskali verstveno-zgodovinske vzporednice v poganskih mitih (delno v astralnih mitih) ali v poznojudovskih apokalipsah. Vse te metode morda nekoliko osvetlijo posebna mesta, kakor se zdi. Toda nobena ni mogla delu v celoti dati splošno veljavne razlage.

Najbolje storimo, da vse te različne načine razlage vzamemo kot zgolj simptome nikoli odpihnjene fascinacije, očarljivosti, ki ga ima to delo za Cerkev in pogosto daleč onkraj nje, in da predložene prizore in podobe, kolikor dopuščajo, razlagamo iz njihove slikovne vsebine same. Poleg tega je ista očarljivost porodila še drugi izraz, namreč krščansko umetnost. Tudi ta je zgodaj začela slikarsko ali plastično upodabljati najbolj izrazite prizore, obsežnost videnj je dajala umetnikom najbogatejši prostor ustvarjanja. Pomislimo samo

na veličastne stvaritve špansko-mozarabske umetnosti. Srednji vek nam je v tem pogledu zapustil bogastvo poskusov, katerih vrhunec v preprostosti in izrazni moči je gotovo Bamberška Apokalipsa. V zaporedju slik in sporočila se strogo drži svetopisemskega besedila, z ravnovesjem med spoštljivo liturgično distanco in napetim vključujočim realizmom pa mu zna podeliti nikdar več doseženo veljavnost. Znameniti Dürerjevi listi govorijo s svojim silovitim, pogosto posiljujočim navalom bolj o umetniku kakor o stvari in naturalizem v njem odvrča od religiozne globine sporočila. Danes se je v upodabljaljoči umetnosti začelo novo prizadevanje za »Knjigo Jagnjeta«. Slike postavljajo v razburkano navzočnost, ki jo dojemajo kot apokaliptično, in skušajo Cerkvi in Kristusovim pričevalcem v njej odkazati njihovo mesto.

To približevanje našega časa Apokalipsi je občutno; je znanje, da tu ne izročajo naprej samo kosa Biblije, ampak da sedanjost, kakor sicer tudi vsaka živa krščanska preteklost, išče iz svoje stiske novo sorodnost z zapečateni in hkrati odklenjeni knjigo. Pri tem je treba zabeležiti prednost, da se to spoznanje sorodnosti dogaja mimo vseh oddaljujočih se verstveno-zgodovinskih ali časno-zgodovinskih metod razlage. Po drugi strani pa se smemo tudi vprašati, ali se more modni odnos našega časa (z vso svojo ogroženostjo človeštva) apokaliptično opreti na pristno spoznanje Janezovega Razodetja, ali pa ostane pri golem spoznanju, da se tam dogajajo nezaslišane nadloge in katastrofe. Če je treba pozdraviti to, da se – po odtujitvi časa razsvetljenstva in optimističnega evolucionizma 19. stoletja – z budnimi čuti bližamo sklepni knjigi Svetega pisma, bi bilo še bolj zaželeno, da bi to storili v spoznanju celotne vsebine in poslednjega namena te knjige in predvsem njene povezanosti s celotnim korpusom Nove in tudi Stare zaveze. Knjiga vendar še zdaleč ne opisuje samo treh vrst nadlog, samo treh likov zla, samo propad Babilona, marveč je za njeno kompozicijo značilno, da prikazuje stalno izmenjavo in, če natančneje pogledamo, notranjo povezavo med dogajanjem v nebesih in dogajanjem na zemlji. Moremo celo reči, da oboje spada skupaj in opisuje eno samo liturgično dogajanje, izhajajoč iz velikega prizora češčenja Boga in Jagnjeta v četrtem in petem poglavju.

Premalo smo bili pozorni na to, da so tri sedmere vrste kazni, ki se zgrnejo nad svet, notranje povezane z nebeško liturgijo, ki se nikakor ne dogaja v duhu maščevanja ali golega povračila, ampak se za njo skriva ljubezen, ki v Apokalipsi ostaja prikrita. To je posebno razločno v prizoru 8,2-5, kjer angel, preden zadonijo sedmere trobente, pristopi k nebeškemu oltarju z zlato kadilnico. Njegovo vsebino skupaj »z molitvami vseh svetih« prinese pred Božji prestol. »Dim kadil se je po angelovi roki vzdignil pred Boga skupaj z molitvami svetih«. Temu neposredno sledi prizor, ki dopolni vnaprej pojasnjujoče dogajanje pri Ezekielu 10: »Nato je angel vzel kadilnico, jo napolnil z ognjem z oltarja in jo vrgel na zemljo«. Pri Ezekielu je ta sveti ogenj sežgal tempelj, ki je bil oskrunjen z malikovanjem, tukaj isti sveti ogenj zaradi molitev svetih povzroči tiste zemeljske nadloge, ki morajo celotno zemljo očistiti za prihodnje Božje kraljestvo. Takšen je začetek druge vrste nadlog. Prvo je uvedla hvalnica vseh nebeških prebivalcev in celotnega sveta za dejanje Jagnjeta, ki je s svojim zakolom odrešilo svet (5,11-14). In podobno se začne tretja vrsta kazni, ki končajo Božjo jezo, z »velikim in čudovitim znamenjem«: hvalnica zmagovalcev, ki »so stali na steklenem morju, z Božjim harfami v rokah. Peli so pesem Mojzesa in Jagnjeta, slavili Božjo resnico in svetost ter oznanjali, da se bodo vsi narodi zbrali k češčenju Boga« (15,1-4). Ta obljuba uvaja v liturgični prizor, v katerem se odpre svetišče, sedmeri angeli oblečeni v čisto in bleščeče platno, čez prsi prepeti z zlatimi pasovi, so stopili naprej, da bi s svojimi sedmerimi zlatimi čašami dokončali Božjo jezo (15,5-8).

Vsemu temu je treba dodati, kar smo omenili že prej: Božja jeza v Stari in dokončno v Novi zavezi pomeni tisto popolno določenost Božje ljubezni, ki ne more in noče paktirati z ničimer, kar nasprotuje njenemu najčistejšemu ognju. Zlo, ki se je zažrlo v srca ljudi, mora za vsako ceno proč in mora biti vrženo iz sveta; zlo mora použiti edino samo sebe: dim se dviga od vekov na veke.

To končno pomeni, da smemo Apokalipso brati in razlagati samo v luči celotnega Kristusovega veselega oznanila. Duh, ki je navdihoval novo in večno zavezo, nikakor ne more v zadnji knjigi

vzeti nazaj, kar je razodeto: »Bog je ljubezen.« Pač pa je ta knjiga dodana ob sklepu, da ne bi mislili, da že dovolj vemo, kaj je ljubezen, in bi utegnili ogenj Božje ljubezni meriti po svojih bornih zemeljskih plamenčkih. Ne kakor da bi bila Apokalipsa negativna teologija, ki bi pozitivne trditve evangelija in apostolskih spisov razveljavila kot nekaj začasnega in nezadostnega – tako kakor poganke religije površinski vrvež bogov odpravijo v molčeče ozadje neke »usode« ali »nirvane«. Beseda je dokončno postala meso in zaklano Jagnje živi na veke. Toda ljubezen troedinega Boga ostaja na veke večja in bolj nepojmljiva kakor vse, kar morejo dojeti naše predstave. Kdo more trditi, da je razumel, kako more zapuščenost Križanega, njegov krik »zakaj«, ki nanj ni mogoče odgovoriti, razodeti najvišjo ljubezen troedinega Boga? A prav v tej temini je vidna.

Zato naj bi nas tudi slike Apokalipse, kolikor prikazujejo sodb nad svetom, raje privedle do spoštljivega molčanja pred Božjo ljubeznijo, ki se tako izraža, kakor do najrazličnejšega radovednega ugibanja o zaklenjenih številih ali do vzvišenega odrivanja celote kot konglomerata (sprimka) iz zastarelih tedanjih ali tudi mističnih namigov. Uvod knjige z opomini Cerкви in njen konec s hrepenečimi klici Duha in neveste po Jezusovem prihodu sta veliko preresna, preveč aktualna in realistična, da bi smeli vmesne podobe zgodovine med nebom in zemljo odriniti, kakor da bi bile za nas brez pomena ali da jih ne bi mogli razložiti. Pustimo jih kot podobe in nikar ne popustimo skušnjavi, da bi hoteli podobo prevesti v plehki pojem ali v ugotovljiv zgodovinski dogodek. Niti ni mogoče »Zvezde Pelin« (8,11), ki zagreni vodo, ugotavljati astronomsko, niti nima žgoča vročina, ki je žgala ljudi (16,8), kaj opraviti z atomsko bombo. Podobe povedo več kakor vsa naša ugibanja: »Ne več kot ...« Podobe so šifre za vedno večjega Boga, so močnejše in zgovornejše kakor človeške besede, ki jih mi vedno zapiramo v svojo končnost. Ne odvzemimo Jagnjetu zapečatene knjige, da bi sami odtrgali pečate; prepustimo to Jagnjetu, ki edino zmore v svoji svetlobi razložiti ne samo svetovno zgodovino v celoti, ampak v njej tudi zgodovino vsakega od nas.

Potem nam bo dovoljeno, da se bomo po naročilu nebes prištevali k zaznamovanim, k tistim, ki hodijo za Jagnjetom. To seveda predpostavlja dvoje: da še naprej hodimo, in sicer da se ne ustavimo v gotovosti izvoljenosti, in da se farizejsko ne ločujemo od nezaznamovanih; kajti hoditi za Jagnjetom pomeni uresničevati skupaj z njim njegovo pot: od Očeta k ljudem, in sicer »k najmanjšemu njegovih bratov«, ki mu je morda ime Judež. Ostro ločevanje med tistimi, ki jih je Bog zaznamoval, in tistimi, ki nosijo znamenje zveri, nikakor ni naša stvar. Ločevanje končno izraža samo Božjo odločenost za svet in od nas zahtevano odločenost za Boga. Če bi izpeljevali iz nje »dvojno predestinacijo, vnaprejšnjo določitev«, bi to nasprotovalo celotnemu osnovnemu smislu Nove zaveze. Gotovo poteka skozi Apokalipso ločevanje, zbiranje dveh vojaških taborov za končno bitko. In vendar ta sklepna knjiga ne bi bila knjiga Jagnjeta, ko ne bi vnaprej presegala nasprotja taborov, ko ne bi že izbojevala zmage; na tej osnovi mu je najprej vročena knjiga svetovne zgodovine.

Trdnost, ki jo celotna knjiga zahteva od kristjana, je milost, ki mu je zagotovljena po Jagnjetu. Kristjan jo mora prejeti in živeti samo kot milost. Če to stori, ga bo milost dvignila nad vsako tesnobo in negotovost, da se ne more upirati zlu. O tistih, ki hodijo za Jagnjetom, v Apokalipsi ni nikjer rečeno, da so se bali sredi svetnih katastrof. Celo kadar je zlu dana oblast, da premaga verujoče, je tudi ta poraz še ena oblika pričevanja (11,7), ki mu sledi celo za svet vidno vstajenje.

Kristjan naj v tem sklepnem razodetju stvarno gleda v oči dejstvu, da stoji sredi spopada med silami, ki ga presegajo, med nebom in zemljo, a da ta bitka ne kipi nad njegovo glavo, tako da bi mogel nevtravno pričakati izid, ampak se od njega zahteva, da se odloči: če se kristjan odloči za Boga, ga bo Bog vključil v svojo zmago, ki jo je dosegel v Jezusu Kristusu. Če nas kljub vsemu obide strah, je to rodoviten strah žene na porodu, ki se spremeni v veselje, ko je otrok rojen (Jn 16,21). Tako se tudi Jezusov poslovilni govor sklene z dvojnimi realizmom: strah pred svetnimi silami, a mirna tolažba, da je Jagnjetova oblast z njimi opravila: »To sem vam povedal, da

boste imeli mir v meni. Na svetu boste imeli stisko, a zaupajte: Jaz sem svet premagal« (Jn 16,33).

Opomba

¹ Vrstice 17,9-17 izpadejo iz besedila. Avtor teh vrstic je istovetil simbolični Babilon z mestom Rimom kot svetovno silo, sedmere glave zveri s sedmimi rimskimi griči in s sedmerimi kralji, se pravi, rimskimi cesarji, od katerih naj bi jih bilo pet že mimo, šesti je tu, sedmi naj bi prišel samo za nekaj časa, medtem ko naj bi bila zver eden od sedmih in hkrati osmi. Deset rogov zveri naj bi pomenilo deset kraljev, ki so od zveri prejeli oblast za eno uro; ti kralji delajo troje: povežejo se z zverjo, vojskujejo se z Jagnjetom, ki jih končno premaga, nato skupaj z zverjo sovražijo hotnico, jo izropajo in slečejo do nagega, jo požrejo in sežgejo.

Za to zapleteno in protislovno zgodbo morda tiči pripoved o cesarju Neronu, čigar ime so prebrali iz števila 666 (v drugih rokopisih 616). (K temu glej opombo 36 v Zürcher Bibel). A tudi ta številčnica izpade iz Apokalipse, njihove številke (3,4,7,12 in njihovo množenje) so čisto preproste in številčnica ne pristaja na nobeno slikovno uganko. Tukaj zahtevani »um, ki ima modrost« (17,9; prim. 13,18), ni um vidca tega razodetja. Po neki legendi naj Neron ne bi umrl, ampak naj bi pobegnil k Partom in se vrnil, da bi osvojil svoje kraljestvo. Zdaj pa ni nobenega možnega izračunavanja rimskih cesarjev, ki bi ustrezalo opisanim »sedmerim kraljem« (prim. E. Lohmeyer, *Die Offenbarung des Johannes*, 21953, 143). In prav tako »deseteri kralji« ne ustrezajo partskim satrapom, saj jih vedno naštevajo štirinajst. Nerazumljivo je nadalje sovraštvo zveri in kraljev do Babilona, ki so ga uničili, požrli in sežgali. Vsa sodobna razlaga tega dela Apokalipse nasprotuje skupnemu tonu knjige, ki je brezčasna in univerzalno-zgodovinska. To na veliko škodo stalne aktualnosti knjige prezrejo tisti, ki, izhajajoč iz teh temnih vrstic, celotno delo pojmujejo kot »knjigo tolažbe«, napisano za tedanje kristjane v političnem preganjanju. Apokalipsa je bila napisana leta 93, ko se Domicijanovo preganjanje še ni začelo; v njej je imenovan en sam mučenec, Antipa (2,13).